

Fran Urban

AKCIJA ZA BOŽJI SVIJET

PRIBLIŽIO SE BOŽJI SVIJET

1. Božji je svijet istinska novost

Akcija za Božji svijet, koju su apostoli pokrenuli nakon što su bili kolektivno nadahnuti Božjim Duhom, nastavak je Isusova djela i njegova života. Svrha te akcije bila je i ostala izgradnja, širenje i razvitak istinitog i dobrog ljudskog svijeta, drukčijeg od onog što je bio izgrađen antičkim i predantičkim civilizacijama. Taj novi svijet bio je smišljen i njegova izgradnja bila je pokrenuta kako bi čovjek konačno bio izbavljen iz borbe za opstanak i kako bi tako oslobođen bio sposoban za izvorni religiozni čin prema Bogu kakav on uistinu jest.

Novi, drukčiji i Božji svijet Isus je nazvao Božjim ili nebeskim kraljevstvom, definirao ga svojom naukom i svojim životom i sveo ga isključivo na radikalno nov čovjekov životni stav. Tako su svrhom apostolske akcije postali izgradnja, širenje i razvitak novog životnog stava koji je po Isusu Kristu nazvan kršćanskim.

Akcija dvanaestorice Isusovih prvih učenika postupno je prerasla u pokret, zatim u proces i, konačno, u živi organizam u sklopu kojega nebrojeni ljudi žive svoj život uprti u svoj i Isusov kršćanski stav. Taj stav, kako ga je definirao Isus, nije podložan nikakvim promjenama u promjenljivim životnim okolnostima u stvorenom svijetu u kojem je jedina

stalnost promjena i u kojem su društveni odnosi podvrgnuti neumitnom razvitku. Taj stav također je nerazdvojiva cjelina, iako se zbog čovjekova posebnog položaja u stvorenom svijetu govori o kršćanskom stavu prema Bogu i o kršćanskom stavu prema čovjeku. Nerazlučivost stava prema Bogu od stava prema čovjeku i otpornost tog stava prema promjenama životnih i društvenih prilika ujedno su bit životnog stava.

Isus je izgradnju *ljudskog* stava utemeljio na shvaćanju da postoji jedan Bog koji je stvoritelj svijeta i animator života u svijetu; da je bit Božje egzistencije i razlog njegova djelovanja ljubav; da su ljudi vrhunac Božeg stvoriteljskog projekta te da su stvoreni radi toga da priznaju Boga kao izvor života i da uvide kako je ljubav Božja bit; da ljudi mogu uvidjeti kako je u svakog čovjeka položen depozit ljubavi po kojemu su oni »slični« Bogu i koji ih kvalificira da jedini među stvorenjima stupe s Bogom u zajednicu ljubavi; da se prava radost života može postići samo u religioznom činu kojim se iskazuje uviđanje ljudske životne situacije, zadovoljstvo tom situacijom i spremnost za upotrebu vlastitog života u skladu s takvom ljudskom situacijom.

Upotreba ljudskog života, gledana kroz čovjekov religiozni čin, svodi se na upotrebu životnih izvora i sredstava na koje čovjek nailazi u životu te koje otkriva iskustvom ili stvara radom. Ljudi, smatrali sebe religioznim ili ne, imaju različite životne stavove. Razlika među životnim stavovima, što ih ljudi zauzimaju, uočava se upravo u različitoj upotrebi životnih sredstava. Najvažniji, i kritični životni kapaciteti čovjekovi su osobni darovi, drugi ljudi i sam Bog. Način na koji se čovjek služi svojim darovima, na koji se odnosi prema Bogu i prema drugim ljudima iskazuje njegov životni stav.

Pisani izvori svjedoče o pojavi Isusa kao promotora novog životnog stava, predaja sačuvana među širiteljima Isusova životnog stava konstituiranim u Crkvu te izričito učenje Crkve tvrde da je Isus bio otjelovljeni, očovječeni Bog, ili, još izričitije, da je Isus bio jedan od triju božanskih *osoba* kroz koje se iskazuje ljubav kao Božja bit. Ta božanska osoba oduvijek je bila predodređena da po njoj ljudima bude objavljen novi ljudski stav koji su ljudi dugo priželjkivali, ali koji nisu bili u stanju jasno formulirati i odlučno prihvatiti. Ljudski je rod u svojoj evoluciji, u zorenju svoje religiozne svijesti postupno postajao spremniji da shvati, prihvatiti i počne nepovratno širiti novi stav.

Božje se otjelovljenje, međutim, dogodilo u sasma određenim i odredivim povijesnim, društvenim, gospodarskim i političkim okolnostima. Isus je u ljudsku povijest ušao prije dvadeset stoljeća u Palestini o kojoj sada postoji potpuno jasna predodžba.

Usprkos pojavi u određenim povijesnim uvjetima, Isus je svoju doktrinu iskazao u invarijantnim terminima. Isus je, što je još neobičnije, svo-

ju doktrinu potvrdio upotrebom svoga ljudskog života i time bitno pridonio apsolutnosti svoje doktrine i svoga stava. Međutim, novost ljudskog stava što ga je Isus objavio ipak treba da bude postavljena u opreku s dvama drugim dominantnim životnim stavovima koje su ljudi prihvaćali i koji su ih razdvajali u Isusovo vrijeme. Ti isti stavovi i danas su rašireni, oni i danas razdvajaju ljude i osnovni su uzrok današnje svjetske konfrontacije u borbi za dominaciju nad svijetom.

Prema jednom od tih stavova, ukupni životni kapaciteti jedne ili cijele ljudske zajednice treba da budu stavljeni pod nadzor jedinstvenog sustava vlasti. Život pojedinih ljudi treba da se odvija u skladu s potrebama uspostavljenog poretka kojemu stoje na raspolaganju prirodna bogatstva, ljudi i sam Bog. Ljudima i Bogu propisuje se određeno *ponašanje* koje se temelji na potrebi funkcioniranja ljudske zajednice u sklopu određenog poretka. To ponašanje treba da bude u skladu s društvenim principima, vrijednostima ili kredo, kojima su podvrgnuti i bogovi i ljudi. Unutar propisanog poželjnog i zakonom zaštićenog ponašanja ljudi mogu održavati svoje osobno vjerovanje ili stav, ali samo uz uvjet da se taj stav ne očituje u društvenom ophođenju i djelovanju pojedinaca. Takav stav u Isusovo vrijeme zastupali Saduceji i uspostavljena rimska vlast.

Prema drugom stavu raširenom u Isusovo doba i danas, prirodna bogatstva i ljudski potencijali, bez unošenja bitne razlike među te dvije kategorije, treba da budu pod nadzorom sposobnijih, darovitijih i okretnijih pojedinaca radi stvaranja dodatnih dobara koja se stavljaju ljudima na upotrebu. Prema tom stavu, Bog se svodi na žiranta individualne slobode koja je ograničena samo zabranom izravne povrede drugih ljudskih osoba, njihovih života i njihove imovine. Opseg i stupanj sudjelovanja ljudi u razmjeni raspoloživih dobara isključivo ovisi o njihovim osobnim sposobnostima i mogućnosti doprinosa stvaranju dobara. Izbor dobara, koja se stvaraju i koja se drugima nude na upotrebu, potpuno je slobodan. Potrebno je da svatko vodi računa u prvom redu o svojim osobnim potrebama i interesima, jer se vjeruje da se tako najbolje promiče interes svih članova zajednice. Naglašava se kako su svi ljudi pred Bogom jednaki, iako su međusobno različiti i različito obdareni. Tako se naučava iako se društvena upotrebljivost ljudskih darova mijenja s promjenom društvenih prilika tijekom čovjekove životne i radne dobi. Osobni stavovi ljudi mogu se slobodno formirati uz uvjet da ne ograničavaju ničiju slobodu.

Dva spomenuta stava ugrađena su u temelje mnogih društvenih sustava koji se razlikuju po uređenju proizvodnih, imovinskih ili političkih odnosa. Dapače, teško je identificirati ijedan postojeći ili iščezli društveni sustav, osim predmonarhijskog Izraela, koji bi se mogao protumačiti utemeljenošću na nekom trećem životnom stavu. Komunizam, maoizam, nacionalni kapitalizam, nacionalni socijalizam, fašizam, liberalni kapitalizam, frankizam, feudalne monarhije ili evropski kršćanski srednjovjekovni

svijet, rimsko carstvo ili grčki antički »federalizam«, asirska, babilonska ili egipatska carstva mogu se svrstati u jednu od dviju kategorija društvenih sustava zasnovanih na spomenutim životnim stavovima.

Različiti životni stavovi i na njima izgrađeni društveni sustavi postojali su jedni uz druge, povezani ili razdvajani granicama, trgovinom, ratovima ili antagonizmom koji se nikada ne pretvori u ozbiljan rat. Zajednička karakteristika tako različitih ili suprotstavljenih sustava sastojala se u zatvorenosti tih sustava simboliziranoj pojmom suvereniteta i u kontroliranoj komunikaciji među sustavima u stupnju koji nije ugrožavao suverenitet i separatne principe na kojima su ti sustavi bili zasnovani.

U današnjem se svijetu komunikacija među suverenim sustavima i njihovim društvenim snagama ne može držati ni pod nacionalnom ni pod bilateralnom kontrolom. Ta komunikacija u današnjem je svijetu postala opsežna do te mjere da se čak ni reziduom domaćeg nacionalnog života ne nalazi pod nadzorom naroda ili njihovih legitimno uspostavljenih vlada i institucija.

Kriza nacionalnih ekonomija, kultura, društvenog, političkog, moralnog i duhovnog života većine ili čak svih naroda svijeta posljedica je neadekvatnosti principa i životnog stava na kojima su izgrađeni ili na temelju kojih su narodima nametnuti društveni sustavi.

Pisac ovog članka je uvjeren da se svjetska kriza, što se očituje u krizi gotovo svih društveno-političkih zajednica današnjeg svijeta te u strahu i zabrinutosti gotovo svih ljudi, može riješiti samo odbacivanjem principa koji su do sada uzimani za utemeljenje društva, i prihvaćanjem principa i životnog stava koji će društveno-političkim zajednicama dati obilježja *ljudskih* zajednica. Te bi ljudske zajednice na temelju univerzalne prihvaćenosti novih principa i novog životnog stava bile u stanju u jednu ruku osigurati svjetski mir, suradnju među zajednicama i razvitak ljudskog roda, a u drugu ruku slobodan, radostan i ispunjen život svih ljudi. Kao što su u dosadašnjoj povijesti rat i razaranja te ograničenje ljudske slobode i poticanje straha bili neodvojivi jedni od drugih, tako se sada pruža prilika da se bez dominacije nad narodima ili pojedincima organizira daljnja ljudska evolucija, ispunjenje ljudskih života i dovršenje stvaranja svijeta.

Izgradnja novog svijeta, koju je započeo Isus svojom pojavom, svojom naukom i upotrebom svoga života, ne može biti rezultat odluka ili dogovora. Novi se svijet može izgraditi upotrebom milijuna ljudskih života u sukladnosti s Isusovom naukom i njegovom upotrebom života. Svrha je ovog teksta da ubrza mobilizaciju za izgradnju Božjeg svijeta.

U prvom ću dijelu teksta nastojati (1) izložiti osnove Isusova učenja o Božjem svijetu; (2) prikazati duhovne i društvene reperkusije dvaju

stavova što se bore za dominaciju nad svijetom u današnje vrijeme; i (3) upozoriti na sukladnost između Isusove doktrine o Božjem svijetu i potreba današnjeg globalnog društva.

Drugi dio sadrži prijedlog za pokretanje permanentne akcije za rješavanje problema koje donosi proces stvaranja globalnog društva i za istodobni povratak Crkve misiji koju je ona preuzela od Isusa iz Betlehema.

2. Ljudi trebaju trajnu nadu

Povijest istočnih, mediteranskih i evropske civilizacije, a posebice povijest židovskog naroda, dugačko je i mukotrpno oklijevanje čovječanstva da definitivno odgurne svoju animalnu prošlost i da se upusti u nepovratno organiziranje svijeta na sasvim novim principima. Od vremena kada se u čovjeku upalila svijest o njemu samomu kao nečemu različitom od svijeta kojemu pripada i od vremena kada je zamijetio da svojim radom može mijenjati svijet, čovjek je razapet između svijeta ovisnosti, straha i sukobljavanja u pribavljanju sredstava za život, i mogućnosti da izgradi svijet slobode, povjerenja i suradnje s drugim ljudima.

Čovjek je svoje darove svijesti i radne sposobnosti, koji ga razlikuju od drugih stvorova i koji su se do današnjih dana razvijali i umnožavali, pripisao nadmoćnoj sili o kojoj ovise svijet i ljudi. Čovjekova religioznost nerazdruživi je pratilac njegove svijesti i radne sposobnosti. U nemogućnosti da se potpuno pouzda u darove prirode i svoje individualne i kolektivne umne i radne sposobnosti, čovjek je tražio Božju pomoć u potrebi i iskazivao zahvalnost u zadovoljenju svojih potreba. Ta zahvalnost iskazivala se odricanjem dijela primljenih darova i sposobnosti. Čovjek je »žrtvovao« svoja dobra ili sebe samoga u znak zahvalnosti za obilje i sigurnost i u očekivanju primitka darova. Čovjek je bio spreman da se žrtvuje u nadi da će steći sigurnost, slobodu, povjerenje i nesmetan, neregmećen i predvidiv život. Nada je čovjekova najdragocjenija životna vrijednost, a nepostojanje nade gašenje je živog života.

Već stoljećima i tisućljećima čovjekov osnovni problem nije oskudno poznavanje materijalnog i živog svijeta što ga okružuje ili mala radna sposobnost, nego neuspjeh u uspostavljanju nerazorive osnove za posjedovanje trajne nade za postojeće ljude i za one koji će doći.

Ljudi nisu sigurni da postoji životna nada. Kako je blizu svijet nade? Čime se uspostavlja, umnožava i širi ljudska nada? Kako osigurati neiščežljivost nade iz ljudskih života?

To su bila neprestana pitanja ljudi starog svijeta, koja su bila majstorski zabilježena u izraelskoj duhovnoj tradiciji što je njegovala instituciju proroštva kao sredstvo poticanja i održanja ljudske nade kojoj je novi svijet bio i izvor i cilj.

S porastom proizvodnosti i jačanjem ljudskih zajednica pojavila se potreba za organiziranjem zajednica i podjelom rada u njima. Zajednice su uspostavljale sustave vlasti koji su pomagali održanje rezultata razvitka i podizanje razine zadovoljenja ljudskih potreba. Ljudi su počeli na vlast prenositi dio Božjih prerogativa i dio Božje odgovornosti, ali održavajući spregu između Boga i vlasti po kojoj je Božja pomoć bivala »predvidivom«, a vlast lakše nadzirljivom od zajednice i otpornijom pred vanjskom opasnošću. Vlast se bez Boga uvijek osjećala nesigurnom, a zajednica nezaštićenom.

Ljudski je rad učinio svijet bogatijim, a ljudske biološke potrebe lakše utaživim. Međutim, ljudske su potrebe postajale profinjene i složenije. Zadovoljstvo ljudskim životom postajalo je sve manje ovisno o količini i kakvoći materijalnih dobara i usluga koje su društva pod nadzorom vlasti pružala svojim članovima. Zadovoljstvo ljudskim životom postalo je ovisnije o bogatstvu čovjekova unutrašnjeg života, o njegovu ljudskom iskustvu. Izvor i cilj ljudske nade postalo je stjecanje ljudskog iskustva.

Ipak, razvitak ljudskih zajednica nije svim ljudima donosio iste mogućnosti sudjelovanja u podjeli materijalnih dobara i usluga. Dioba dobara i usluga u organiziranim društvima u presudnoj je mjeri ovisna o mogućnosti doprinosa pojedinaca stvaranju dobara i o njihovoj ulozi u uspostavljanju i održanju sustava vlasti. Nejednakost u razdiobi dobara i najčešće porazna nejednakost u stjecanju mogućeg *ljudskog* iskustva učinili su da su ljudske zajednice postale u prvom redu sustavi vlasti (koji garantiraju ili ne garantiraju zadovoljenje minimuma životnih potreba pojedinaca) s tako različitim stupnjem i opsegom ljudskog iskustva pojedinaca da se jedva može govoriti o *ljudskim zajednicama*. U krajnjem slučaju, koji je bio svjetska zbilja kroz stoljeća i tisućljeća, koju smo i među bijelim ljudima mogli zateći još do prije stotinu godina, jedni su ljudi bili robovi drugima. Jedni su ljudi služili da drugi mogu uživati dobra i stjecati iskustva u kojima oni sami nisu mogli sudjelovati.

Evolucija ljudskih društava donosila je novi tip ovisnosti, novi osjećaj straha i novi stupanj sukobljavanja u dokopavanju dobara, usluga i ljudskog iskustva. Svi ljudi ipak nisu prestali misliti da su svijet, život i čovjek stvorenja i darovi živoga Boga, koji nije indiferentan prema svojim stvorovima i prema sustavima vlasti koji su uzurpirali Božje prerogative. Neki ljudi još uvijek uspijevaju vjerovati da se Božje darivanje ne mora kroz društveni sustav prometnuti u grabež, utakmicu i prisilu.

Je li moguće da se Božje darivanje očuva kroz društvenu transmisiju kao ponuda svim ljudima? Sadašnje ubrzane tehnološke, društvene i psihičke promjene nose samo novu vrstu ovisnosti, straha i nadmetanja među ljudima, koje ih čvrsto drže u okovima borbe za opstanak.

Postoji li nova nada? Postoji li nada koja će ljude iz borbe za opstanak izvesti u Božji svijet koji neće prisiljavati ljude da se svojom slobod-

dom koriste za borbu, nego će ih navoditi, poticati i oduševljivati da se slobodom koriste za ponudu života drugim ljudima?

Za mnoge ljude nije dilema postojanje ili nepostojanje nade nego angažiranje ili pasivnost u ostvarenju nade u Božji svijet. Dilema je upotreba vlastitog života za stvaranje novog Božjeg svijeta ili upotreba života za zadovoljenje redovnih vlastitih potreba.

3. Božji se svijet pripremao

Zapisana judaističko-kršćanska duhovna tradicija prikazuje dozrijevanje ljudske religiozne svijesti koje je dovelo do pokretanja otvorene akcije za novi, Božji svijet. Prije nego što ga izravno definiramo Isusovom naukom i životom, Božji svijet treba promatrati kao alternativu i negaciju borbe za opstanak. Zato ključne korake čovječanstva, odnosno izraelskog naroda koji je među svim narodima imao kudikamo najčistiju predodžbu o Bogu, treba procjenjivati u svjetlu udaljavanja od izravne ili vlašću maskirane borbe za opstanak. Izraelska tradicija, kako je izložena u Starom zavjetu, omogućuje da se prati razvitak embrija novog svijeta koji je rođen s pojavom Isusa iz Betlehema.

Prvi odlučan korak u približavanju Božjem svijetu učinio je Abraham. Njegova je obitelj zamijenila život u visokoj mezopotamskoj civilizaciji nomadskim životom koji je osiguravao slobodu potrebnu za izvorni religiozni čin izravnog odnosa čovjeka prema Bogu. Mezopotamijska je civilizacija bila model društva identifikacije religije i vlasti u mjeri koja je gušila svaki pokušaj izgradnje slobodnog čovjekova odnosa prema Bogu i prema ljudima. Abraham je osnivanjem nove »izabrane« zajednice afirmirao stav prema životu kao temelj religioznosti i odbacio ponašanje kao kriterij valjanosti čovjekova odnosa prema Bogu. On je u odnos između Boga i čovjeka umjesto straha i proizvoljnosti unio uzajamnost i povjerenje. Prema Abrahamovu poimanju Božjeg plana za svijet, Bog je spreman ustupiti ljudima dio svoje moći i prenijeti na ljude (a ne na vlast) dio svojih kompetencija. Abrahamovski savez omeđeno je partnerstvo između Boga i čovječanstva u izgradnji i usavršavanju svijeta i u evoluciji ljudskog roda. Takvo je poimanje Boga Abrahamu dalo hrabrost da dokine krvnu žrtvu i da tako ukloni čovjekovu ponižavajuću podložnost prema Bogu koji je stvorio čovjeka (na svoju sliku).

Abrahamu je bilo uspjelo da izgradi ljudsku komunu bez vlasti koja posjeduje ljude, komunu koja se sastojala od oduševljenih članova a ne podložnih podanika, jer ni Bog u Abrahamovoj projekciji nije tražio podložnost. Abrahamov problem i problem izraelske zajednice sastojao se u isključivosti njegova Saveza s obzirom na druge narode (koji se nisu mogli

otrgnuti jarma sprege između vlasti i boga straha) i u osami izabranog naroda među okolnim carstvima.

Zato nije neobično što je izraelski narod, nakon stoljetne borbe za očuvanje slobode i duhovne samostalnosti pao pod dominaciju Egipta, jedne od velesila ondašnjeg svijeta. Izrael je postao zajednicom robova, koji su sanjali o ponovnoj slobodi i punini ljudskog života u izvornom savezu sa svojim Bogom.

Mojsije je bio realizator nada židovskog naroda koji se nije mogao pomiriti sa životom u svijetu u kojem je bio reduciran na tiranina u tamnici koja se branila beskrajnim pustinjama što su je okruživale i hranila plodnošću najdarežljivije rijeke svijeta. Ali, da izbavljenom narodu poveća otpornost prema utjecajima što su dolazili od okolnih sustava vlasti i religija dominacije, Mojsije je morao nečim strukturirati svoju zajednicu.

On, međutim, nije posegnuo za vlašću u ime Boga, nego za Božjim zakonom. Mojsijev genij darovao je židovskom narodu i cijelom čovječanstvu koncept zakona bez vlasti, nasuprot mnogim ondašnjim (i današnjim) društvima koja su počivala na vlasti bez zakona. Mojsijev zakon nije se temeljio na vlasti nego na *vjeri* ljudi. Mojsije je ujedno doveo svoj narod u »obećanu zemlju«, u međuzonu koja je razdvajala tri velika carstva i koja su ta carstva, u oprezu pred gorim zlom, nastojala održavati kao »ničiju« zemlju. U tako određenoj zoni moglo se živjeti bez vlasti.

Mojsijev zakon i oslobođenjem iz Egipta ojačana vjera donijeli su izraelskom narodu prosperitet i nadmoć nad pučanstvom koje je bilo zatečeno u »obećanoj« zemlji. Taj prosperitet u nekoliko je generacija nakon Mojsija naveo Izrael da izgradi vlast, a onda i imperij koji je počivao ne na vjeri i zakonu nego na sili i vjerskim kompromisima što su kraljevima omogućili stvaranje izvanredne strategijske, gospodarske i političke pozicije. Vlast, sila i moć izraelske države naveli su okolna carstva da prvom povoljnom prilikom odbace doktrinu o »ničijoj« zemlji. Sila je bila privukla silu i Izrael se opet bio našao u ropstvu.

Izaija nije gubio vjeru u izabranje izraelskog naroda i nadu u njegovu misiju donošenja svijetu svjetla pravog stava čovjeka prema Bogu i prema drugim ljudima. U beznadnoj situaciji nada je stvorila koncept utjecaja na društvene odnose putem slabosti, a ne putem sile i jakosti. Izaija je projektirao novi svijet u kojem će ponuda pomoći i odricanje sile biti kohezijska snaga društava i učiniti nametanje i silu suvišnim i smiješnim instrumentom razvitka. Izaija je napravio i drugi potez, koji je neodvojiv od prvoga. On nije vidio mogućnost trajnog izbavljenja Izraela sve dok i drugi narodi ne prihvate istu životnu i društvenu doktrinu. Prema Izaiji, cijeli svijet treba da ostavi nadmetanje, nametanje i upotrebu sile, a Izrael treba da prednjači u tom procesu izbavljenja svijeta iz podložnosti sili kao sredstvu osiguranja pravoga života. Izaija je proklamirao

da su segregacija ljudskih zajednica i upotreba sile neodvojive jedna od druge. Svijet slobode za Boga je svijet bez upotrebe sile.

Projektant Božjeg svijeta najavio je ujedno i način početka stvaranja Božjeg svijeta. Oni koji u određenom času raspolažu silom treba da se odreknu njene upotrebe. Zato Izaija vjeruje, nada se i objavljuje da će Bog Izraelu i čovječanstvu darovati čovjeka koji će svoju silinu podrediti potrebi upotrebe »slabosti«. Prema Izaiji, Bog će prednjačiti u odricanju upotrebe sile. Izaija najavljuje dolazak Mesije, dolazak trećeg Sluge koji će služenjem, a ne dominacijom, baciti na koljena svijet sile i borbe za opstanak, koji drži ljude utamničenima i ne pušta ih u svjetlo, slobodu i život. Izaija otkriva novi put stjecanja pravog ljudskog iskustva dostojnog Boga, s kojeg neće biti uklonjen ni jedan čovjek, ni jedan narod. Svi će se puci i svi ljudi tim putem i kroz takvo iskustvo moći približiti Bogu na razmak koji će zamijeniti čovjekovu komunikaciju s Bogom putem vlasti i ponašanja izravnim životnim dodirima.

Ali tijekom osam dugih stoljeća nitko Izaiji nije vjerovao i nitko se nije usudio za Izaijine ideje staviti na kocku svoj život i svoj položaj. Bez Izaijine konstrukcije ne postoji nikakva nada za izbjavljenje iz svijeta sile i nadmetanja. Ali, postoji li nada, prema Izaiji? Hoće li Bog poslati Mesiju? Je li Izaijina doktrina bila samo tlapnja koja pomaže da se poljepša neizbježna borba za opstanak ili je ona ipak realna osnova za početak lančanog postupka preinake svijeta iz vučjeg u Božji? Je li se itko usudio upotrijebiti svoj život u skladu s Izajinim idejama?

To je konančo ipak učinila jedna djevojka! Marija nije imala mnogo što bi mogla ponuditi, ali je ponudila sve. Ona je ponudila svoj život u zamjenu za agoniju. Ona se odrekla svojih prava u zamjenu za milost i svoje sigurnosti za neizvjesnost. Ona je ponudila nadu gdje su svi očekivali slom.

Marija je prihvatila zadaću rođenja čovjeka koji bi imao biti Mesija, ali koji bi mogao biti i žrtva; čovjeka koji bi morao biti žrtva kako bi mogao postati Mesija. Ona se prihvatila majčinstva koje ju je vodilo do toga da svoj porod uzgaja za slom, jer Izaija nije drugo obećavao. Marija je bila pristala da svog sina u ljubavi uzgaja za ljubav, iako su i onda kao i danas svi smatrali i, što je još teže, govorili kako se ne živi od ljubavi. Nakon trideset godina zebnje u povučeniosti i kasnije u udovištvu Marija se morala pitati je li sve što je ona bila prihvatila bilo vrijedno jedino toga da još jedan čovjek, njezin sin, živi od rada i ljubavi. Nije li se radilo o opsjeni i promašaju? Je li ikomu uistinu trebalo išta više od utakmice za vlast i novac, išta više od opijenosti uspjehom ili od mirenja s odbačenošću? Nije li trebalo zaboraviti Izaiju i prihvatiti mišljenje da je bogotraženje besmisleno. Je li itko drugi trebao pravoga Boga? Možda i jest! Možda je samo trebalo čekati da se pokaže ta potreba!

Posljednji predmesijanski korak učinio je Ivan Krstitelj. On je u beznadnoj situaciji u kojoj se zatekao Izrael pokušao tražiti izlaz, najprije u revoltu, a onda u bijegu iz društva. On je htio cijeli svoj život uložiti i položiti za prodor iz besmisla borbe za opstanak, koja u njegovo vrijeme nije imala ni masku društvenog poretka. Ali on je po svojoj nemoći da, i usprkos spremnosti da izloži opasnosti vlastiti opstanak, pridonese pomaku iz propale društvene, duhovne i moralne pozicije, zaključio da je beznade doseglo krajnji stupanj i da nema drugog izlaza za očuvanje istine o životu i pravom Bogu do pojave Mesije.

Ivan je svojim zahtjevom za preinaku ljudskog ponašanja kao uvjetom nalaženja izlaza iz neodržive situacije, svojom prijatnom da Bog može okrenuti leđa nevjernom Izraelu i potražiti drugdje Abrahamovu djecu te svojim inzistiranjem na tvrdnji da Božji svijet samo što nije došao okupio kritičnu masu odbačenih i obeznađenih ljudi koji su htjeli novi svijet usprkos svojoj bijedi i porocima u koji su bili zagrezli iz nemoći. (Krepost je u Ivanovo doba dolazila od jakosti.)

To je bilo dovoljno Isusu, koji je nosio svoj golemi dar ljubavi što je bio izvan dometa jakosti i dosega grijeha, da, kada je došao da pogleda što se zbivalo među svjetinom okupljenom oko Ivana na Jordanu, osjeti da je njegovo vrijeme bilo došlo. Ivan je stvorio potrebu za novim *ljudskim* iskustvom, a Isus je osjetio da on u Božje ime može povesti ljude u to novo, pravo ljudsko iskustvo, u Božji svijet radi kojega je svijet i bio stvoren i život rođen.

Susret na Jordanu izbio je iz oblaka beznađa iskru života sličnu onoj što je ovjekovječena u Sikstinskoj kapeli. Svijet se po Isusu oporavio, pomladio i pokrenuo u konačnu fazu svog razvitka. Čovjek je počeo okretati leđa svijetu koji je propadao i usmjerio se u budućnost koja znači početak vječnosti.

Kao što danas stoji pred Crkvom, tako je onda pred Isusom stajalo pitanje: »Što i kako?« Ali i on je bio nespreman da brzo dade pravi odgovor. Zato se povukao u pustinju. . .

4. Isus je ponudio život umjesto opstanaka

Ljudsko beznađe uvijek ima povijesne i društvene korijene. Beznađe palestinskih ljudi, koji su vjerovali da imaju misiju otkrivanja tajne životne radosti svim narodima svijeta, bilo je rezultat njihove nemoći da se othrvaju političkoj dominaciji Rima i idejnom utjecaju Grčke što su se bili sukobili sa željom za nacionalnom slobodom Izraela i židovskom duhovnom tradicijom.

Beznađe što je k Ivanu dovelo palestinsko pučstvo postalo je izvor nade. Ta se nada nije očitovala u odlučnosti njenih protagonista da po-

jačaju napore Izraelaca u promicanju izgrađene izraelske tradicije, nego u preinaci životnog stava i proširenja osnove na kojoj je bio izgrađen taj stav.

Procjenjujući zatečenu situaciju i njezine korijene, Isus se suočio s tri- ma životnim filozofijama što su se sukobljavale na tlu Palestine: grčkom, rimskom i izraelskom. On se suočio i s četirima ideologijama oko kojih su se u suočenju s promjenama grupirali izraelski ljudi: saducejskom, farizejskom, esenskom i zelotskom. Razmatrajući mogućnost stvaranja nove platforme koja treba da se temelji na novom životnom stavu, Isus je morao odbaciti sve pretpostavke koje su činile bitne komponente postojećih ideologija i životnih stavova koji nisu bili u stanju ponuditi nadu.

Isus je odbacio tri osnovne sugestije, koje su stajale kao zapreka na putu do rješenja. On je odbacio: (1) prioritet brige za vlastiti opstanak (Mt 4,4); (2) vlast kao osnovu za izgradnju pravednog i dobrog svijeta (Mt 4,10); i (3) neodgovorno poticanje ljudske nade pouzdanjem u poboljšanje uvjeta za život na zemlji bez doprinosa ljudi (Mt 4,7). Tri osnovne sugestije, što su bile sažetak ljudskog iskustva iz dviju prvih faza evolucije ljudskog roda, prehistorijske i civilizacijske, morale su biti odbacene kao »napasti«, koje su napore za izbavljenje Izraela i ljudskog roda mogle i morale zavesti iz beznada na iskušane, ali neuspješne staze oslobođenja ljudi od ovisnosti o prirodi i podložnosti vlasti.

Isus je u svom pustinjском obračunu raskrstio s preuveličavanjem važnosti opstanka i dominacije animalnog porijekla čovjeka nad ljudskim ponašanjem. On je potrebu za društvenim poretком podredio zadovoljenju *ljudskih* potreba. On je odbacio religioznu doktrinu što je čuvala magijske elemente Božje intervencije u svijetu koji nudi promjenu kao permanentnu i neiscrpivu mogućnost za ljudski doprinos dogradnji Božjeg svijeta.

Zato je Isus nakon povratka iz pustinje, kamo se je bio povukao potaknut Ivanovim hapšenjem, i mogao najavlјivati da se približio Božji svijet te pozivati ljude da uđu u taj svijet.

U svojoj Besjedi na gori Isus je definirao kriterije pripadnosti Božjem svijetu: (1) nezadovolјstvo istinom prema kojoj čovjek ne može nadrasti svoje životinjsko porijeklo (Mt 5,3); (2) neprihvaćenost od onih koji dominiraju borbom za opstanak (Mt 5,4); (3) nevolјkost za nadmetanje u zatečenom svijetu radi sebičnog zadovoljenja vlastitih potreba (Mt 5,5); (4) unutrašnja potreba za dobrim i pravednim svijetom (Mt 5,6); (5) spremnost da se ne sudi drugim ljudima i da ih se ne uništava radi pogrešaka (Mt 5,7); (6) zadovolјstvo primljenim darovima i nepostojanje želje za sudjelovanjem u obmani i iskorištavanju drugih ljudi (Mt 5,8); (7) nadređivanje mirnog i evolutivnog razvitka ljudskih zajednica nasilnom stvaranju novih društvenih uvjeta (Mt 5,9); i (8) pripravnost za podnošnje teškoća, nepravde i nasilja u promicanju Božjeg svijeta (Mt 5,10—11).

Isus potencijalne i »prirodne« pripadnike Božjeg svijeta smatra sretnim ljudima (Mt 5,12) koji su od Duha, neumornog agensa promjene u svijetu i poticatelja ljudi, navedeni da se promjenom u svijetu koriste za stvaranje novog, Božjeg svijeta (Mt 5,13).

Zapanjeni konciznom definicijom novog svijeta, koja je postavila taj svijet u oštri kontrast prema zatečenoj koncepciji društvenog i duhovnog života, Isusovi su suvremenici izražavali nevjericu u mogućnost izgradnje novih društvenih odnosa koji bi bili prikladni za stvaranje Božjeg svijeta.

Isus je odlučno uzvratio kritičarima i sumnjivcima (Iv 3,3—11) da je temelj izgradnje Božjeg svijeta korjenito izmijenjeni ljudski stav koji nije upet u vlastite interese što se ostvaruju kontrolom i produženjem postojećeg stanja, nego u slobodu prilagodbe promjenama što ih u svijet kontinuirano unosi djelovanje Duha. Isus je na ponovno nerazumijevanje i neprihvatanje svoga programa naglasio kako su novi, Božji svijet i stav na kojem se temelji izgradnja toga svijeta prirodne posljedice stanja zemaljskih stvari (Iv 3,12), koje je nastalo ukupnošću razvitka u stvorenom svijetu, ali kako je taj stav osnova i početak uređenja stanja stvari u vječnosti. Ljudski rod treba da svoj život u nebu pripravlja na zemlji.

Odbacujući koncepciju magijskog uređenja Božjeg svijeta izravnom Božjom intervencijom koja bi zaobilazila ljudsko sudjelovanje, Isus je objavio istinu da Božji svijet treba da se postupno izgrađuje prinovama što ih Duh regrutira za taj svijet. Jačanje i razvitak Božjeg svijeta nastaju selekcijom novih ljudi što ih Duh potiče da se uključe u Božji svijet u svakom vremenu i u svakoj situaciji te pristankom tih ljudi da okrenu leđa borbi za opstanak i da se uključe u Božji svijet. Evolutivni karakter rasta Božjeg svijeta izazov je i smutnja za sve one koji nisu zadovoljni stanjem svoga života, ali koji bi željeli da se prilike i uvjeti života u ljudskim zajednicama promijene prevratom u uređenju društvenih odnosa prema njihovu vlastitom receptu. Koegzistencija između svijeta u kojem dominira borba za opstanak i Božjeg svijeta znači ne samo realnost što okružuje ljudsku egzistenciju, nego i jedini način da ljudi svojim doprinosom i upotrebom svoga života uđu u stvaralačko partnerstvo s Bogom u njegovu projektu stvaranja i dovršenja svijeta u kojem ljudi žive. Ta dinamička ravnoteža procesa *humanizacije* i posvećenja svijeta treba da se postupno mijenja u prilog Božjem svijetu, a na štetu borbe za opstanak.

Koegzistencija svijeta borbe za opstanak i Božjeg svijeta osnova je povijesne, nadvremenske, eshatološke povezanosti svih ljudi: onih koji su minuli s oskudnim brojem pripadnika u Božjem svijetu, današnjih ljudi koji su jedni od drugih i unutar sebe ravnomjerno podijeljeni granicom što odvaja dva spomenuta svijeta te onih koji će doći s odlučnom prevagom u prilog pripadnika Božjeg svijeta.

Izabranost kojom Duh regrutira ljude što su svi odreda pozvani da napuste borbu za opstanak ne stvara nikakva posebna prava, povlastice, monopol i zaslužnost. Ona je zapravo poziv na služenje drugim ljudima i svrsi dovršenja stvorenog svijeta. Ta je izabranost ponuda života radi stvaranja svijeta što će radošću ljudi izražavati zahvalnost, prepoznanje i oduševljenje Bogom koji uređuje svijet u partnerstvu s čovjekom. Isus je pojam žrtve života, što je dominirao ranom, prehistorijskom fazom religiozne svijesti zamijenio ponudom života i upotrebom ljudskog života za stvaranje svjeta radosti, bez straha u čovjekovu susretu s Bogom, prirodom i drugim ljudima.

Tako se služenje Bogu, koje je Stvoritelj i Gospodar svijeta, identificirao sa služenjem drugim ljudima kako bi se te druge ljude navelo na *ljudski* životni stav. Partnerstvo između Boga i ljudi te partnerstvo među ljudima u razmjeni darova koja čini uvjet i posljedicu izgradnje i unapređenja Božjeg svijeta, izraz su Božje naravi i stanja ljudskog života, a to stanje trebalo bi da bude slika i prilika Božje naravi.

Isus je takav stav nazvao ljubavlju — nepodijeljenom ljubavlju prema Bogu i ljubavlju prema bližnjemu. Isus je nizom govora i poruka i u prepirkama s protivnicima promjene u uređenju svijeta i međuljudskih odnosa nastojao točno definirati pojam ljubavi, koji je neodvojiv od njegovog pojma bližnjega. Bližnji je svaki čovjek i svaki čovjek je bližnji. Briga za potrebe bližnjega nije dio ugovora što čovjeku pomaže da zadovolji svoje potrebe i da promiče svoje interese. Prema Isusu, nastojanje oko zadovoljenja *stvarnih* potreba bližnjega motivirano je kolektivnom ljudskom misijom izgradnje i dovršenja Božjeg svijeta. To je nastojanje utemeljeno na kolektivnom Božjem posinaštvu svih ljudi, bez obzira na njihovo ponašanje i deklarirani ili stvarni životni stav.

Isus je brojnim usporedbama ilustrirao konsekvencije ljudskog stava univerzalne ljubavi, koja ima izvorište u Božjoj naravi koja je ljubav. Svojim parabolama o kvascu, o žitu i kukolju, o izgubljenom sinu, o zlom dužniku, o nezahvalnim svatovima, o dobrom Samarićaninu, o nadničarima u vinogradu i drugim Isus je uvjeravao ljude da motivacija za njihovo djelovanje ne treba da bude uskogrudno promicanje njihovih vlastitih interesa. Isus je ujedno pozivao na davanje društvenog doprinosa bez obzira na ishod tog doprinosa. Izjednačavanjem važnosti vlastitih potreba i potreba bližnjih, Isus je degradirao koncept vlastitih prava, ali time nije uklonio kriterije za procjenu ponašanja drugih ljudi, posebice bogatih i utjecajnih. Briga oko zadovoljenja *potreba* drugih ljudi, potreba bližnjih, služi kao vrlo efikasan kriterij presudbe društvenog ponašanja ljudi, efikasniji od brige za zadovoljenje vlastitih interesa.

Nasuprot animalnoj dilemi između pružanja društvenog doprinosa zasnovanog na zadovoljenju vlastitih interesa i prisilnog ustupanja namaknutih plodova, čovjek, prema Isusu, ima i treću opciju: doprinos društvu zasnovan na razumijevanju kolektivne sudbine ljudi u njihovoj misiji izgradnje Božjeg svijeta i na nezasluženom i darovanom posjedovanju sposobnosti za davanje društvenog doprinosa.

Isus je svojim parabolama o zakopanom blagu i rijetko vrijednom biseru pozvao ljude da uvide veličanstvenost njegove treće opcije: dobrovoljne diobe stvorenih društvenih vrijednosti kao nepresušivog i trajnog izvora životne radosti. Isus nije sebe smatrao izumiteljem Božjeg svijeta. On je sebe smatrao objaviteljem Božjeg plana za svijet. Izgradnja svijeta, koji je objavio, nalazi se pod Božjim pokroviteljstvom pa izabrani dobrovoljci Božjeg svijeta ne preuzimaju nikakav rizik stupajući u susret nebeskom kraljevstvu ako kao jedini cilj imaju služenje bližnjemu i ciljevima Božjeg svijeta.

Veliki život na koji su pozvani promicatelji Božjeg svijeta uvjetovan je odbacivanjem prioriteta vlastitih interesa, a domet toga života ne poznaje nikakvih granica. Isus je govorio o savršenstvu jednakom savršenstvu nebeskog Oca. Isus poziva one koji su u njegovim riječima prepoznali punu istinu da još za života na zemlji počnu živjeti svoje nebo, oslobođeni brige za svoj opstanak i prepušteni radosti svoga davanja i radosti što je primanje stvari u onima koji su uistinu potrebiti.

Koncepcija Božjeg svijeta uklapa se u očekivanja i snove gotovo svih ljudi, ali je vrlo malo onih koje se svoj život usude upotrijebiti za unapređenje Božjeg svijeta. Većina ljudi preferira nastavljane borbe za opstanak zatomiujući svoju duboku želju za Božjim svijetom. Takva situacija nije (samo) rezultat nevjerice u ostvarenje Božjeg svijeta, jer većina ljudi zadovoljava kriterije za pripadnost Božjem svijetu izrečene u Besjedi na gori (Mt 5,3—11). Oklijevanje pri stupanju u Božji svijet najčešće je posljedica suprotstavljanja određenih snaga tom stupanju, snaga koje mijenjaju svoje lice u promjeni tehnoloških i društvenih okolnosti, ali kojima je osnovni zadatak suprotstavljanje ulasku ljudi u Božji svijet. Neporecivo je postojanje organiziranog otpora stvaranju Božjeg svijeta. Isus je govorio o snagama koje »zaključavaju nebesko kraljevstvo, koje same neće da se uključe u nj, ali koje ni drugima ne dopuštaju da u nj uđu« (Mt 23, 14).

Jednostavno rečeno, radi se o postojanju zla koje pod različitim ispričkama i s različitim motivima nastoji onemogućiti stvaranje svijeta bez straha, neizvjesnosti, ucjene, prijetnje, obmane, zavoda, i sebičnosti. Bez spomenutih pojava svijet nije podložan eksploataciji, odnosno navođenju ljudi da se u nastojanju zadovoljenja svojih potreba ili neutaživih prohtjeva okrenu protiv drugih ljudi u promicanju separatah interesa.

Zato je ulazak u Božji svijet neizostavno povezan s teškoćama i izložen protivljenju. Radi se o zadaći koja za svoje izvršenje traži ne dio ljudske osobe ili ograničeno radno vrijeme, nego puni životni angažman i upotrebu cijelog života. Međutim, angažiranje cijelog života jednog čovjeka na promicanju Božjeg svijeta nije izolirani napor. Ono je dio strategijskog i povijesnog plana što se nalazi pod pokroviteljstvom Božjim. Taj plan ljudima je otkrio Isus iz Betlehema kao otjelovljena Božja Riječ, što je od početka stvaranja svijeta bila spremna za takvu misiju. Isus je u Božje ime objavio plan o Božjem svijetu, a njegov je život bio temeljni kamen za izgradnju takvog svijeta. Angažiranje drugih ljudi na izgradnji Božjeg svijeta nastavak je Isusove upotrebe života. To djelovanje gubi svaki smisao izvan sprege s Isusom koji je svoju nauku o novom, Božjem svijetu i svoju upotrebu života učinio tako konzistentnim da se dodavanjem ili oduzimanjem bilo kojeg elementa ruši cijela doktrinarna struktura koju je on definirao.

Isus je početak svog djelovanja bio posvetio objavi i definiranju Božjeg svijeta. Središnji dio svoje akcije on je upotrijebio za okupljanje jezgre Božjeg svijeta i za razgraničenje ideje o Božjem svijetu od ideologije i sustava borbe za opstanak. Svoj oproštaj sa sljedbenicima Isus je upotrijebio za definiranje strategije širenja Božjeg svijeta.

Tijekom života Isus je svoje sljedbenike nazivao učenicima, ali ih je uoči svoje smrti, uoči svoga odlaska Ocu, počeo nazivati prijateljima. To izjednačavanje »ranga« bilo je više nego simbolično. Isus je time jasno ustvrdio da je njegovo djelovanje bilo na ljudskoj razini, odnosno da djelovanje njegovih »učenika«, njegovih sljedbenika, mora biti na njegovoj razini i u njegovoj funkciji. Odgovori što ih je dao Petru, Tomi i Filipu, koji su se raspitivali i upinjali da s Isusom ili za Isusom pođu k Ocu, jasno govore da Isus nije od svojih prijatelja u prvom redu očekivao lojalnost, vjernost i odanost, nego angažiranje na zadatku koji je on počeo ostvarivati. Isus od svojih prijatelja, od ljudi koji vjeruju da on ima istinu, očekuje da »ponesu svoj križ,« da se riječju i djelom angažiraju u svom vremenu i u svom društvu na objavljivanju dolaska Božjeg svijeta i na svjedočenju za istinitost i realnost izgradnje takvog svijeta.

Isus očekuje »nasljedovanje« svog primjera. On očekuje spregu sa svojim pothvatom upoznavanja ljudi da je Božji svijet došao nadomak i da je besmisleno, štetno i zlo držati ljude okovane u borbi za opstanak. Isusovi prijatelji treba da riječju i upotrebom svoga života pokažu svoju vjeru u Božji svijet i svoju radost što potječe iz sudjelovanja u Božjem svijetu. Kršćani treba da demonstriraju Isusov novi stav ljubavi, ne forsirajući u prvom redu *okupljanje* oko Isusovih riječi, nego prožimanje ljudske svijesti vjerom u Božji svijet koji je Isus pokrenuo. Isto tako oni

treba da se u ime novog svijeta brinu za zadovoljenje stvarnih potreba ljudi i osuđuju praksu društvenih sistema koji sustavno dovde u opasnost zadovoljenja osnovnih potreba bližnjih zbog prevelike brige društva oko zadovoljenja prohtjeva za stjecanjem ljudskih iskustava određenog dijela društva.

Kao kriterij dobrog funkcioniranja Božjeg svijeta Isus je naveo ljubav među sudionicima tog svijeta, onakvu kakvom je on ljubio svoje prijatelje. To je bila njegova *nova zapovijed*. Međutim, iako se proglasio »putem, istinom i životom«, Isus nije namjeravao prikovati svoje učenike i njihove sljedbenike na razinu dometa Božjeg svijeta u svom vremenu.

Isus je predviđao rast Božjeg svijeta, i to ne samo u brojčanom smislu. On je jasno kazao da će oni koji budu povjerovali da on ima istinu postići veća dostignuća od njegovih (Iv 14, 12). Isus je naslućivao da bi njegova ljudska i povijesna osoba mogla biti zapreka za djelovanje njegovih sljedbenika na unapređenju Božjeg svijeta u drukčijim društvenim i historijskim uvjetima.

Isus je objavio Božji plan za svijet, ali se zatim uklonio kako ne bi bio zapreka djelovanju Duha koji neprestance djeluje u svijetu i potiče ljude da se uključe u Božji svijet. Isus je prepustio Duhu i ljudima da stvaraju promjenu u svijetu i da na nju reagiraju slobodni od svih ograničenja i nepodložni nikakvim kriterijima osim onih koji dolaze od ljubavi prema bližnjima i od skrbi za zadovoljenje njihovih *stvarnih* potreba.

U dramatičnom rastanku od ljudi kojima je ostavio punu slobodu Isus je »razdijelio svoje tijelo i svoju krv za okrepu« svih promicatelja i sudionika Božjeg svijeta. Isus je time ojačao akcijsku zajednicu u kojoj će nagon depozita ljubavi, što ga Duh polaže u ljude, biti usmjeravan Isusovom naukom i primjerom njegove upotrebe života.

U jedinstvu Isusove akcijske zajednice, koju je on usporedio s trsom i lozama, nema nikakvih magijskih elemenata. Radi se isključivo o jedinstvu zasnovanom na neoborivoj konzistenciji Isusove Objave, na uključenosti u sveopći Božji plan dogradnje svijeta i na prožetosti razvitka svijeta stvarateljskom snagom Duha. Mistični element Božjeg svijeta i Božjeg naroda, što čini njegovu promicateljsku jezgru, uistinu je najoporija realnost svijeta, jer Bog nije akcidentalni element nego esencijalni princip i pokretač svijeta.

Mistična, akcijska zajednica koju nazivamo Crkvom i koju je Isus podigao kolektivnim silaskom Duha na prikupljene učenike što su bili raspršeni njegovom neočekivanom smrću, jedini je, ovlaštenu i nezaobilazni organizam pozvan i osposobljen za misiju izgradnje Božjeg svijeta.

5. Život se ne može prigrabiti

Svaki čovjek ima određene potrebe i određena očekivanja koje nastoji zadovoljiti ili ostvariti. Čini se da o tomu ovisi stupanj zadovoljstva i radosti u životu. Ljudi imaju različite potrebe i očekivanja jednostavno zato što su različiti i što se nalaze u različitim okolnostima. Ljudi isto tako imaju različite sposobnosti ili svojstva koja im omogućuju različiti stupanj zadovoljenja njihovih potreba i očekivanja.

Životna mudrost sastoji se u ocjeni mogućnosti zadovoljenja potreba i očekivanja te u procjeni napora potrebnih za njihovo zadovoljenje. U skladu s raspoloživim informacijama i sa stanjem odnosa u društvu u kojem živi, čovjek postavlja svoj životni projekt u sklopu kojega postavljene ciljeve usklađuje s raspoloživim životnim kapacitetima.

Potrebe i očekivanja ljudi imaju naglašenu socijalnu dimenziju i ne generiraju se u ljudima samo na osnovi njihove biološke ili psihičke konstitucije. Pojedinci su integralne, ali otvorene jedinice društva pa se zato, osim o osobnim potrebama pojedinaca, može govoriti i o njihovim društvenim potrebama. Jedni ljudi svjedoci su stupnja zadovoljenja potreba drugih ljudi. Ljudske potrebe osobno su utemeljene, ali su društveno motivirane. Viši stupanj potreba drugih ljudi i njihovo uspješno zadovoljenje motivira druge ljude da i oni pokušaju ostvariti istu razinu zadovoljenja potreba.

Kada bi za zadovoljenje potreba i očekivanja ljudi bili potrebni samo dobra volja i napor, društveni konflikti ne bi izbijali. Ali tomu nije tako zbog dvaju razloga: (1) izvori zadovoljenja ljudskih potreba i očekivanja nisu neograničeni; i (2) stupanj zadovoljenja potreba nije linearano ovisan o naporima što ih ljudi ulažu u zadovoljenje svojih potreba. Jednostavno rečeno, sve stvarne ili izmišljene potrebe svih ljudi ne mogu biti zadovoljene, a neki ljudi, ni usprkos urgentnosti svojih potreba, nisu ni svojim nesebičnim naporima uopće u stanju tijekom svoga životnog vijeka zadovoljiti potrebe koje drugi olako zadovoljavaju.

Zato se pred ljudima nalazi zadatak da istodobno povećavaju raspoložive izvore zadovoljenja ljudskih potreba i da ograničavaju svoja očekivanja u skladu s raspoloživim sredstvima u svojoj zajednici. U organiziranim i na zakonu utemeljenim društvima (što je i definicija organiziranosti i zakonitosti) postoji uspostavljen proces kojim se utvrđuje ukupna vrijednost raspoloživih sredstava i način njihove distribucije. Kao dio društvenog organizma u društvima se uspostavlja i skup ideala i vrijednosti života, kojima se, s jedne strane, potiče razborita upotreba dobara, a, s druge strane, potiče ljude na napore kojima mogu ostvariti zadovoljenje novih potreba.

Osnovni društveni problem čovjeka izvire iz činjenice da sposobniji i produktivniji pojedinci nisu voljni ulagati svoje napore u stvaranje

društvenog proizvoda, ako time nisu u stanju zadovoljiti potrebe višeg stupnja od potreba što ih zadovoljavaju manje sposobni ili manje vješti ljudi.

U razvijenim društvima današnjeg svijeta (i na Istoku i na Zapadu) prirodni izvori i proizvodne snage dovoljno su razvijeni da bi mogli udovoljiti svim *osnovnim* ljudskim potrebama. Problem današnjeg svijeta nije u nemogućnosti zadovoljenja osnovnih potreba nego u pronalazačnu načina za zadovoljenje dodatnih potreba i prohtjeva ljudi.

U razmatranju ovog osnovnog problema današnjeg svijeta neobično je važan razvitak tehnologije, odnosno otkrivanje novih postupaka i strojeva kojima se na raspolaganje ljudima stavljaju novi izvori za zadovoljenje njihovih potreba. Jednako je tako važno uočiti način na koji se generiraju »nove« potrebe ljudi.

Danas se u svijetu sukobljavaju dvije osnovne »škole« organiziranja društvenog života i distribucije dobara za zadovoljenje ljudskih potreba. U ovom poglavlju govorit ću o teoriji društvenog grabeža ili takozvanom liberalnom kapitalizmu.

Prema postavkama liberalnog kapitalizma, koji danas ponovno propagiraju ljudi što računaju da su sposobniji od drugih, kao regulator razdiobe stvorenih dobara treba da služi »slobodno« tržište. Ljudi ili njihove poslovne asocijacije stavljaju na tržište svoje proizvode, svoje sirovine, svoje sposobnosti ili stečeni kapital kako bi od onih koji potražuju te proizvode ili sredstva dobili određenu protuvrijednost simboliziranu novcem kojim se na istom ili na nekom drugom mjestu mogu namaknuti dobra za njihove potrebe. Tržišni mehanizam ili »nevidljiva ruka« regulira razmjenu u skladu s ponudom i potražnjom i definira, unutar ukupne društvene vrijednosti, vrijednost ponuđenih i traženih dobara. Može se reći da je u društvenom smislu čovjek vrijedan onoliko koliko po redovnim tržišnim cijenama vrijedi njegov rad, njegove sposobnosti, sirovine koje se nalaze u njegovu posjedu i novac nad kojim je stekao pravo. Svaki čovjek može zadovoljiti one svoje potrebe ili prohtjeve koji ne prelaze njegovu vrijednost na tržištu dobara i usluga.

Ukratko, ljudski život ima svoju cijenu izraženu u nacionalnoj valuti. Čovjek ima svoju vrijednost kao radnik, kao izumitelj, kao organizator poslovanja ili tržišta, kao vlasnik prirodnih bogatstava ili viška vrijednosti. Cijena dobara i usluga što ih čovjek pruža služi kao jedina društveno relevantna komunikacija među ljudima i garancija individualne slobode.

Teorija i praksa liberalnog kapitalizma nisu tajna. Liberalni kapitalizam čedo je ideja na kojima je bila zasnovana protestantska reformacija. Teoretičari liberalnog kapitalizma s ponosom naglašavaju kako je evropska povijest do osamnaestog stoljeća bila povijest tiranija koje

su ograničavale slobodu ljudi. U srži liberalne ideologije počiva nekršćanska nauka maskirana u kršćanske fraze, prema kojoj su ljudi rođeni slobodni i jednaki pred Bogom. Liberali naglašavaju da su sloboda ljudi i njihova jednakost dvije dimenzije istog pojma vjerujući u isto vrijeme da je svaki pojedini čovjek svrha *sam za sebe*. Bog bdije nad društvima i jamči ljudsku slobodu i ljudsku jednakost pred samim sobom.

Kada bi svi ljudi bili međusobno jednaki (a ne samo pred Bogom), onda bi sloboda bila najveća društvena vrijednost. Međutim, sloboda među različitim ljudima, od kojih neki imaju pred drugima značajne prednosti u smislu društvene vrijednosti, nije najveća ljudska krepost, ako se sloboda shvati u liberalističkom smislu. U praksi ljudi često ili redovito, osobito u liberalnom kapitalizmu prodaju svoju slobodu kako bi mogli zadovoljiti ljudske potrebe. Zato je slobodna vrijednost samo za one koji je ne moraju prodavati zato što, na temelju urođene ili stečene prednosti, mogu zadovoljiti svoje potrebe iznad prosječne razine zadovoljena potreba u jednoj zajednici.

U liberalnom kapitalističkom svijetu zapravo ne postoji sloboda, osim kao opravdanje za povećanje prednosti jednih ljudi s obzirom na druge i povećanje razlika u zadovoljenju vlastitih potreba. Zato liberali i tvrde da je čovjek svrha sam sebi. Liberali trebaju Boga za održanje teorije o slobodi, jer bez Boga ne bi imali referentnu točku za ljudsku slobodu koje u društvu nema. Liberali nisu u stanju zadržati jedinstvenost pojma slobode u odnosu na Boga i u odnosu na ljude.

Liberali s ponosom naglašavaju kako se ne smije govoriti o jednakosti ishoda, o društvenoj »uravnilovki«, jer bi to značilo ograničavanje slobode sposobnijih ljudi. Oni govore o jednakosti mogućnosti i prilike za slobodno natjecanje za postizanje veće tržišne cijene ljudskih života. Naglašavanje jednakosti prilike znači zapravo poziv za natjecanje svih ljudi u jednoj jedinoj natjecateljskoj kategoriji. Očito je da se ishod takvog natjecanja može preteći i prije početka natjecanja.

Stoga se o liberalnom kapitalizmu, koji inzistira na natjecanju, nadmetanju i konkurenciji, može govoriti kao o nastavku borbe za opstanak u kojoj se pozitivni ishod za jedne ne temelji više na smrti za druge, nego na oduzimanju drugima, bližnjima, velikom broju ljudi, mogućnosti i šanse za zadovoljenje ikakvih potreba osim osnovnih, koje im omogućuju da funkcioniraju kao izvor rada.

Liberali se ponose svojim inzistiranjem na slobodnom rođenju svih ljudi kao da su oni darovatelji ljudske slobode, ali hladnokrvno priznaju da je život grub do te mjere da se ne može očekivati zadovoljenje potreba za sve ljude. Bog uistinu služi liberalima kao »opijum za mase«, koji treba da uljulja ljude u nemoć slobode u kojoj su rođeni i tako ih onesposobi za inzistiranje na izgradnji svijeta što će svima osigurati održanje

slobode, ali ujedno i omogućiti ravnomjerno zadovoljenje ljudskih potreba bez obzira na sposobnosti ljudi i njihovu mogućnost doprinosa društvu.

Uspón liberalnog kapitalizma ima svoje korijene u vremenu u kojem je postojala potreba za novim sirovinama i za novom tehnologijom i u kojem je bilo razborito ohrabrivati natjecanje u stvaranju te tehnologije. Nerazvijenost primijenjenih znanosti uvjetovala je to da je svako tehničko iznašaće smatrano dragocjenim, pa je za daljnji napredak bilo potrebno stvarati za današnje prilike neobično veliki početni kapital. Zato je rad bio obezvrijeđen kako bi se ostvarila »prvotna« akumulacija kapitala. S takvom praksom nastavilo se i onda kada su nakupljeni kapital i napredak praktičnih znanosti omogućili lakše i brže povećanje proizvodnosti pa time i zadovoljenje ljudskih potreba. To se događalo ne samo u nacionalnom nego i u međunarodnom gospodarskom životu. U nacionalnim se okvirima u prvom redu radilo o »eksploataciji« rada, a u međunarodnim o iskorištavanju prirodnih bogatstava.

Prave konzekvencije naučavanja i prakse liberalnog kapitalizma nisu u početku bile uočljive, jer su u svijesti većine ljudi bile očuvane stare istine iz vremena koja liberali nazivaju »katoličkom tiranijom«. S vremenom je postalo očito da se nije radilo samo o pronalaženju i iskorištavanju mogućnosti nove tehnologije, nego o iskorištavanju novih ekonomskih potreba za nametanje sasma određene ideologije ili čak religije. Radilo se o obnovi starozavjetnog pokloništva »zlatnom teletu«. Stjecanje novca postalo je konačnom svrhom rada, društvenog doprinosa i života. Kada se stjecanje novca pretvorilo u svrhu života, postalo je neizbježno da se za one koji imaju novac u izobilju ili koji žele imati novac u izobilju izmišljaju nepotrebne potrebe. Liberalni se svijet pretvorio u nezaustavljivi mehanizam za poticanje ljudskih prohtjeva orkestriranih oko tehnoloških inovacija što ih je donosila akceleracija tehnološke revolucije. Imajući u vidu liberalno vjerovanje da je svaki čovjek svrha sam sebi, povećana produktivnost lansirala je akceleraciju individualnih ljudskih prohtjeva. Izmjenjujući u brzom ritmu kupovna iskustva koja mnogo premašuju razinu stvarnih ljudskih potreba, ljudi su postupno pretvoreni u neutažive potrošače sve skupljih, ekstravagantnijih i ispraznijih iskustava. U tom postupku otvaranja provalije u ljudskom životu, koja se ne može ničim zatrpiti, izvorni pojam ljudske »slobode« iskorišten je za uklanjanje svih moralnih ograničenja i principa koji bi se kao prepreke pojavili na putu izmišljanja i konzumacije iskustava što su već dobrano zašla u prostor neizlječivih poroka.

Liberalni kapitalizam, što pod svaku cijenu želi ostvariti sve veće i brže profite, nije samo uklonio sve zapreke izmišljanju novih iskustava, nego je snizio dobní prag ljudi za stjecanje iskustava i ispod latentne dobi. Eksploatacija seksa i uživanje droga osnova je sadašnje akceleracije trgovine ljudskim snovima i ispraznostima.

Oslobođenje ljudskog rada s pomoću moderne tehnologije visoke proizvodnosti ne samo što nije urodilo potpunim zadovoljenjem osnovnih potreba svih ljudi, nego je pretvorilo mase u ovisnike ne o radu, nego o prohtjevima koji su neutaživi.

Stara priča o Adamu kao personifikaciji starozavjetnog židovskog iskustva u odstupanju od prioriteta zadovoljenja osnovnih potreba u zahvalnosti prema Bogu zbog primljenih darova postaje ponovno aktualna. Židovska je tradicija rad proglasila lijekom protiv ljudske iskustvene neutaživosti. Isus je dvadeset stoljeća prije našeg vremena i našeg iskustva govorio o širokom putu što vodi u propast.

Je li lijek, izbjavljenje i spasenje čovjeka u prisilnom radu?

6. Život se ne može nametnuti

Prema filozofiji društvenog grabeža, maskiranog u doprinos društvu putem brige za zadovoljenje vlastitih interesa, ljudska je sloboda osnova i motiv za organiziranje društvenih odnosa. Društvena praksa, međutim, pokazuje da jedni ljudi prodaju svoju slobodu kako bi zadovoljili svoje osnovne potrebe, a da se drugi zadržanom slobodom koriste za udovoljenje svojim prohtjevima na osnovi posjedovanja viška vrijednosti za koji se tvrdi da je rezultat doprinosa društvu.

Neutaživost prohtjeva i nesigurnost viška vrijednosti za koji se natječu svi članovi društva stvaraju tako snažne pritiske na nosioce viška vrijednosti da se čini da više slobode imaju oni koji su svoju slobodu »prodali« za zadovoljenje svojih po prirodi ograničenih osnovnih potreba.

Čini se da obrana kupljene i zadržane slobode počiva na održavanju neslobode onih koji su je izgubili. Zato se s lakoćom generira protufilozofija koja počiva na uvjerenju da je ljudska sloboda društveno neodrživa. Ta filozofija zato negira mogućnost individualne slobode ili bar individualno obranjive slobode ljudi. Za promotore te ideje ljudska je sloboda nepotrebna i neostvariva pretpostavka. S negiranjem ljudske slobode nestaje i potreba za Bogom kojega liberali trebaju za fundiranje svoje labave teze o ljudskoj slobodi.

Nemogućnost ili krajnje teška ostvarivost ljudske individualne slobode navela je neke ljude da povjeruju kako slobodu može imati samo *kolektiv*. Budući da se zadovoljenje ljudskih potreba postiže samo u suradnji s drugim ljudima (a u današnjim složenim tehnološkim i gospodarskim uvjetima s cijelom zajednicom), smatra se da slobodu djelovanja može imati samo kolektiv. Otuda i ideja da se ljudska individualna sloboda mora unaprijed žrtvovati za slobodu akcije kolektiva koji mora imati slobodu kako bi mogao uspješno reagirati na izmjenu životnih okolnosti i na izazove što ih novosti života na zemlji donose ljudima i društvima.

Prema nosiocima ideje kolektivizma, sloboda akcije društva toliko je potrebna da postojanje bilo kakve referentne točke izvan društva ili društvenog mehanizma predstavlja zapreku za slobodu akcije društva, a time i za zadovoljenje ljudskih potreba. Tako je kao »prirodna« reakcija na liberalnu životnu filozofiju izgrađena ideologija totalitarnog društva kojemu ideja Boga nepotrebna, suvišna i štetna.

Međutim, kako se društva ipak sastoje od ljudi koji imaju osobni integritet što ne izvire iz društva, ostaje potreba da čovjek izgradi i posjeduje određeni životni stav koji se u osnovi očituje u načinu korištenja raspoloživim životnim kapacitetima. Najvažniji su čovjekovi životni kapaciteti i u totalitarnom društvu vlastiti darovi, drugi ljudi i Bog.

Čovjek se intuitivno, radom, koristi svojim darovima i radnim kapacitetima. Rad se iz čovjeka nezaustavljivo izliva u društveno korisne ili nekorisne proizvode ili usluge. Čovjek je dodatno tomu neizbježno upućen na druge ljude, a i potrebno mu je da se osobno identificira s nečim izvan sebe. Kolektivistička, ili totaliristička životna filozofija, podređuje sva tri spomenuta kapaciteta društvenom sustavu kao jedinstvenom, vrhovnom kapacitetu. Čovjek *mora* u taj spremnik rada izručiti svoje energije i radnu sposobnost; on *mora* s drugim ljudima uspostaviti komunikaciju isključivo putem ukupnosti sustava; i, konačno, čovjek se *mora* osobno identificirati s kolektivom. Ekspropirajuća kolektivizacija ljudskih sposobnosti, društvena monopolizacija ljudske komunikacije i kolektivizacija čovjekove osobne identifikacije bit su kolektivizma bez obzira na njegovu političku, gospodarsku ili pravnu strukturu.

Osnovna ljudska pitanja zadovoljenja potreba i ispunjenja života moraju biti riješena na zadovoljstvo i radost čovjeka s njegovog osobnog stajališta. Čovjek neizbježno teži zadovoljenju svojih potreba, ali i životnom doživljaju koji se ne može postići zadovoljenjem potreba. Kako kolektivističko društvo rješava ova pitanja, koja su u liberalnom kapitalizmu riješena »klasnom« diobom ljudi na one koji su prikovani za svoje osnovne potrebe i na one koji bježe od povratka pod diobenu liniju što svijet neutaživih prohtjeva razdvaja od svijeta muke za zadovoljenje osnovnih potreba? Kako kolektivizam motivira društvenu utakmicu među ljudima, koja u liberalnim društvima služi kao sredstvo selekcije i klasifikacije?

Kolektivistička društva imaju tri osnovne preokupacije: (1) promicanje kulta kolektiva; (2) održanje uspostavljenog društvenog sustava; i (3) vršenje prisile za stvaranje više proizvoda i usluga. Te tri osnovne preokupacije i zahtjevi koje treba ispuniti za njihovo ostvarenje upućuju na način kojim se supstituiraju dioba ljudi i utakmica među njima. U kolektivističkim društvima vlast počiva na vlasti i nema, kao u liberalnim društvima, novac kao supstitut. Vlast je osnova društvenog reda. U takvim društvima vlast ne počiva ni na zakonu. Vlast jednostavno počiva na vlasti i na instrumentima vlasti.

Zato se među ljudima odvija utakmica i obavlja podjela na osnovi sudjelovanja u vlasti. Ljudi se dijele na one koji se brinu oko održanja vlasti ili poretka i na one koji stvaraju društvenu vrijednost. Utakmica i podjela u kolektivističkim društvima moraju biti oštrije i kategoričnije nego u liberalnom svijetu, jer pojedinci nemaju slobode ili prava, tako da kao jedina zaštita, čak i za one koji sudjeluju u vlasti, služi još ogorčenija borba za bolju poziciju u društvu. Društveni uspon jedina je garancija protiv društvenog pada.

Djelujući kao velika poslovna organizacija, kolektivističko društvo ne može sutrašnjicu prepustiti situaciji ili riziku, koji u kapitalizmu nemaju teške posljedice za cijelo društvo. Zato se u kolektivističkom društvu sve mora planirati: zadaci ljudi, ukupni društveni proizvod i razina zadovoljenja ljudskih potreba. Sloboda ljudi koje nema nije zapreka za izvršenje plana. Plan može biti »podbačen« samo ako nije bio dobro smišljen. Tada se reducira planirani stupanj zadovoljenja osobnih potreba, a vlast služi kao jamac zadovoljstva ljudi stupnjem zadovoljenja njihovih potreba.

Prohtjevi su rezervirani samo za one koji sudjeluju u vlasti, a kao najvažnije sredstvo zadovoljenja prohtjeva služi upravo sudjelovanje u vlasti.

Apsolutna sloboda pojedinaca »pred Bogom«, kako načuvaju liberali, zbog različitosti talenata, završi u svijetu grabeža s vrlo malo slobode za većinu ljudi. Sloboda služi kao instrument zadovoljenja vlastitih potreba. U kolektivističkom društvu različitost darova ne može doći do pravog izražaja, jer globalni društveni program i interes ne dopuštaju pažljivo stvaranje uvjeta za iskorištenje radnih i ljudskih sposobnosti. Ljudi nisu pozvani da pruže ono što mogu, nego ono što se od njih zahtijeva na osnovi potreba *kolektiva*. Neprihvatljiva je pozitivna korelacija između osobnih sposobnosti i mogućih prohtjeva pojedinaca, posebno ako se prohtjevi odnose na područje sudjelovanja u vlasti. Doprinos društvu ne počiva na sposobnosti pojedinaca, nego na potrebama kolektiva i vlasti u kolektivu. Ljudska je sloboda u kapitalizmu jalova, a u kolektivističkom društvu nepotrebna.

U kolektivističkom društvu ljudi nisu pozvani da nude i pruže. Kolektiv od njih zahtijeva i uzima. Dati se može samo ono što kolektiv traži, a ne ono što nekomu treba. Ljudske potrebe nemaju društvenu i ljudsku dimenziju. Društvenu dimenziju imaju samo potrebe kolektiva. Zato je razmjena lišena ljudske dimenzije i sa stajališta davalaca i sa stajališta primalaca.

Kako ljudi žive u kolektivističkom svijetu? Jedni u mucu, sapetosti i prisilnoj konzervaciji života u prostoru osnovnih potreba, a drugi u obijesti i ispraznom nadmetanju za vlast i u iluziji da su nešto učinili za ljude ako su sve učinili za kolektiv i vlast.

Prihvatljivost i prihvaćenost dviju navedenih društvenih i životnih filozofija društveno su i povijesno uvjetovane. Ovisno o raspoloživosti prirodnih izvora, tehnologije, kapitala i ljudskih sposobnosti, ljudi se odlučuju za jednu od ponuđenih doktrina. U prostorima gdje ljudske vještine, znanje i inventivnost nude zajednici veću snagu nego raspoloživi prirodni izvori obično postoji snažna tendencija prema liberalnom pristupu životu. Tamo gdje ljudski potencijali (osim po broju) ne nude postizanje prosperiteta obično postoji vrlo snažna tendencija prema kolektivizmu, jer je u takvim situacijama rezultanta društvenih sila veća od zbroja individualnih jakosti.

U mnogim je zajednicama teško dati prednost ili jednim ili bilo drugim životnim izvorima, pa se društveni sustav gradi na određenom kompromisu između dviju krajnjih doktrina. Društveni kompromis koji nema trajni karakter osigurava toleranciju privremenog rješenja od strane svih dominantnih društvenih snaga. Narod kao povijesna i kulturna zajednica služi kao zona u kojoj se uspostavlja takav kompromis, a međunarodni položaj naroda znatno utječe na odluku njegovih članova za jednu od ekstremnih doktrina ili za fluktirajući kompromis među njima. Međutim usprkos društvenom ili poslovnom kompromisu, društvene snage zadržavaju svoju doktrinarnu osnovu koja se obično izražava ideološkim postavkama ili »platformama« političkih stranaka što su uvijek teorijski na pozicijama jedne od ekstremnih doktrina. Zato unutar političkih stranaka postoji redovita podjela na pragmatički dio stranke i na ideološki čisti dio. Ta je podjela obično i podjela među generacijama u strankama ili društvima.

Društvene snage koje zastupaju određene interese unutar jednog društva, zajednice ili naroda ne ograničavaju svoje napore samo na promicanje svojih interesa unutar zajednice. I sadašnjost i prošlost pokazuju da se društvene snage što zastupaju istu doktrinu ili filozofiju (ako ima dosta plijena za zadovoljavajuću razdiobu) grupiraju u međunarodnim okvirima stvarajući time širu osnovu za promicanje svojih interesa i za suzbijanje protivnih životnih doktrina, koje čine njihove principe manje vjerodostojnim i prihvatljivim.

Današnja je opća situacija opterećena ideološkom podjelom među zemljama svijeta i unutar zemalja do te mjere da izgleda da je neizbježan sukob između skupine društava koja u osnovi počivaju na liberalnim principima i društava koja počivaju na kolektivističkim principima.

U doktrinarnom smislu opća konfrontacija ima svoj izvor u nuždi nosilaca ideje i interesa liberalnog kapitalizma da svoje poslovne operacije iz nacionalnih okvira prošire na multinacionalnu, transnacionalnu ili opću osnovu. Kao reakcija na multinacionalnu strategiju kapitala, koji smanjuje mogućnost tehnološki nespremnih naroda da generiraju »nacionalni« kapital, uspostavljena je solidarnost kolektivističkih društava. Ta

se solidarnost stalno jača i proširuje, a kao osnova za tu solidarnost služi interes »klase« koja je prikovana za borbu za zadovoljenje osnovnih životnih potreba. Kao doktrinarna osnova besklasnog svijeta služi interes »klase« koja je sada prisiljena da se bori za zadovoljenje osnovnih životnih potreba.

Očito je da *sada* razvitak svjetskih gospodarskih, političkih i idejnih odnosa vodi k sukobu dviju ideologija, liberalne i kolektivističke. Bez obzira na ishod mogućeg sukoba, nijedna ideologija ne može u budućem globalnom društvu osigurati ni slobodu ljudi ili zajednica, koje se danas još uvijek nazivaju narodima, ni stvaralački doprinos svjetskom društvu u skladu sa sposobnošću ljudi i naroda.

Osnovni je problem današnjeg svijeta u neizvjesnosti u pogledu moguće »radne nagodbe« između dvaju svjetova, u sklopu koje bi se i zajednice što zastupaju kolektivističku filozofiju i zajednice koje zastupaju liberalnu filozofiju mogle usporedo i jednako razvijati jedne uz druge. Za to bi svakako bila potrebna njihova ekonomska suradnja, jer je neizbježno stvaranje opće ekonomske zajednice. Međutim, ako se uz ekonomsku suradnju uspostavi i masovna komunikacija među ljudima, principi koji predstavljaju vjerovanje ljudi moraju biti dovedeni u opasnost ili u jednom od društvenih sustava ili u oba. Osnovni je problem zapravo u neizvjesnosti u pogledu duljine trajanja »radnog kompromisa« koji bi mogao omogućiti privremenu koegzistenciju dvaju ideologija na kojima počivaju društveni sustavi.

Piscu ovog članka se čini da nije moguće izgraditi trajni kompromis između deklariranih ideologija, jer su njihove osnovne pretpostavke suprotne s obzirom na sva tri osnovna izvora života: čovjekove vlastite sposobnosti, Boga i bližnjega, odnosno s obzirom na mogućnost doprinosa društvu, ljudsku slobodu i zadovoljenje ljudskih potreba. Pisac ovih redaka vjeruje da postoji trajna opcija koja nije ni jedna od ekstremnih ideologija ni bilo kakav privremeni kompromis među tim trajno suprotstavljenim ideologijama.

Ta trajna opcija počiva na principima koji su više udaljeni od spomenutih ideologija nego što su one međusobno udaljene. Zato će se u idućim desetljećima u kojima će se izgrađivati društvo, osnovni idejni sukob odvijati između združenih snaga što danas stoje na pozicijama ekstremnih ideologija s jedne strane, i snaga koje vjeruju da trajno rješenje budućeg svijeta počiva na mogućnosti izgradnje skupa potpuno *novih* principa s druge strane. Ti novi principi ne bi maskirali razlike među danas suprotstavljenim ekstremnim ideologijama, nego bi ih nadmašili i prerasli u skladu s potrebama svijeta koji mora biti i koji postaje jedinstven, bez podjele i sukobljavanja. Novi, jedan, ljudski svijet na zemlji će u jedno društvo okupljati tako različite ljudske talente, prirodne izvore, ljudske potrebe i mogućnosti njihovog zadovoljenja da se usklađenje zadovoljenja potreba

ljudi i ispunjenja njihovih života neće moći postići ni utakmicom među ljudima ni centralno zamišljenim i pravilno provedenim planovima. Budući globalni svijet neće moći počivati ni na voluntarizmu ni na uravnilovki među ljudima. Globalni će svijet biti prevelik za stvaranje i izvršenje planova što mogu zadovoljiti sve ljude, ali i previše povezan kako bi mogao podnositi razlike među ljudima u zadovoljstvu životom.

7. Život treba ponuditi

Osnovna zadaća graditelja budućeg svijeta, kojemu se već postavlja tehnološka i gospodarska osnova, bit će istodobno osiguranje zadovoljenja ljudskih potreba, očuvanje ljudske slobode, oslobođenje ljudskih stvaralačkih potencijala i ispunjenje života svih ljudi.

Sudeći prema raširenim javnim vjerovanjima i principima, četiri navedena cilja ne mogu biti usporedo ostvarena. Prvi je razlog tomu što se čini da navedeni pojedinačni ciljevi nisu vrijednosti u čijem dostignuću mogu sudjelovati svi ljudi. Čini se da nema dosta dobara za zadovoljenje potreba svih ljudi, da sloboda jednih ljudi ograničava slobodu drugih, da ostvarenje stvaralačkih potencijala jednih vodi skućivanju djelatnosti drugih i da se ispunjenje života mnogih realizira uništavanjem života ili gašenjem radosti drugih (čak i ako su ti drugi ljudi zadovoljili svoje osnovne potrebe).

Drugi razlog nevjerici u simultanu realizaciju svih četiriju ciljeva jest uvjerenje da su ti ciljevi čak i sa stajališta jednog pojedinca međusobno isključivi. Briga oko potreba ili čak samo postojanje potreba ograničuje stupanj slobode; prema nekima, potreba za slobodom vodi do potrebe za lišenjem svih potreba; za oslobođenje stvaralačkih ljudskih kapaciteta nema dovoljno motivacije bez nezadovoljenih potreba ili prohtjeva; ispunjenje života nije moguće bez zadovoljenja svih potreba ili prohtjeva; maksimalno iskorištenje dobivenih darova i radnog potencijala ne može voditi ispunjenju života čovjeka, koji tako ne bi imao dovoljno vremena za stvaranje zadovoljstava; optimizacija stvaralaštva oduzima ljudsku slobodu.

Pisac ovih redaka *vjeruje i misli* da se sva četiri cilja mogu istodobno ostvariti uz uvjet da se poimanje tih ciljeva podvrgne reviziji u skladu s osnovnom realnošću i svrhom ljudskog života. Prema mom čvrstom uvjerenju, koje ne bi trebalo da bude novost među kršćanima, realnost života jest u činjenici da postoji Bog koji je svoj izvorni život proširio i umnožio u stvoreni svijet u kojem se život postupno obogaćuje i usavršava trajnom potporom i postupnim inovacijama što ih Božji Duh potiče u svijetu. Bog je buđenjem svijesti i darivanjem radne sposobnosti čovjeku podijelio s čovjekom svoju sposobnost rasta i umnožavanja života. Ljudska

zajednica i ljudska vrsta kao svjetska cjelina i kao kontinuitet u vremenu treba da kolektivno »rastu i množe se« kako bi se *stvorio i izgradio* svijet u kojem će se ljudski *stav* i ljudski *odnosi* približavati modelu ili »slici i prilici« biti i života samoga Boga. U međusobnoj solidarnosti i u skladu s Božjim planom za stvoreni svijet i razvijeni život, minuli, sadašnji i budućí ljudi kao živi organizam, kao vrsta koja traje i koja se razvija treba da na osnovi svojih individualnih i različitih darova, u svoje i u Božje ime stvara, razvija, dariva i uživa život koji bi, u osnovi, morao postati identičan životu Boga u samom sebi, u, kako kršćanstvo uči, živoj stvaralačkoj solidarnosti i jedinstvu zasnovanom na različitosti triju Božjih funkcija, dimenzija ili osoba.

Ljudski rod ima slobodu u Bogu i s Bogom; ljudski rod dobiva i stvara darove te ima potrebe; ljudski rod kao cjelina ima svoj cilj i svoju životnu funkciju. Međutim, osim ljudskog roda te iste karakteristike imaju i svi pojedini ljudi, koji svoje individualne potrebe, mogućnost stvaranja, slobodu i potrebu za ispunjenjem vlastitog života treba da usklade i ukomponiraju u svrhu konačnog sjedinjenja ljudske vrste s Izvorom života. Za ostvarenje te svrhe stvaranja života izvan Boga treba da bude učinjen odlučan pomak u dozrijevanju ljudske svijesti, koji će se očitovati u uviđanju ljudi da sadašnji pojmovi zadovoljenja potreba, slobode, stvaralaštva i ispunjenja života treba da se revidiraju i usklade sa svrhom proširenja izvornog života izvan Boga.

Zadovoljenju ljudskih potreba ne treba pristupiti samo s osobnog stajališta. Čovjek nije sam sebi svrhom. Ljudska se sloboda ne stvara nego gasi gomilanjem i konfinacijom života čovjeka u njemu samomu. Stvaralačka i radna sposobnost nisu zasnovane samo na vlastitim sposobnostima nego i na društvenim uvjetima i suradnji drugih ljudi. Ispunjenje ljudskog života ne može se ostvariti brigom oko svojih potreba, a pogotovu ne prohtjeva.

Brigom za stvarne potrebe *drugih* ljudi *svi* ljudi zadržavaju punu slobodu, bivaju lišeni straha od nezadovoljenja vlastitih potreba, imaju neograničene mogućnosti za realizaciju svojih stvaralačkih sposobnosti i za ispunjenje vlastitog života izbjegavanjem ulaska u pakao potjere za zadovoljenjem prohtjeva koji se javljaju u čovjeku nekada i prije zadovoljenja stvarnih potreba.

Konzervacija života ljudi koji su dosegli granicu zadovoljenja potreba ili koji su nadrasli potrebu zadovoljenja potreba ostvaruje se dobrovoljnom i oduševljenom brigom za *potrebe* drugih ljudi. Za one ljude koji su prerasli mogućnost ispunjenja života zadovoljenjem potreba, davanje je produljenje i umnožavanje njihova života u ljudima koji još uvijek mogu osjetiti radost života u primanju i zadovoljenju potreba.

Dobrovoljna razmjena darova prilika je za one koji ne mogu više uživati u primanju da, umjesto traćenja svog života i njegovih darova, po-

čnu množiti život u drugima i da tako *spase* svoj život. Različitost darova uvjet je za razmjenu darova među ljudima, koja *spasava* život i onima koji uiaze u materijalno i duhovno obilje i onima koji se hrvaju sa zadovoljenjem svojih potreba. Dobrovoljna razmjena dobara, darova i života jedini je pravi izbor čovjeka koji ga izvodi iz ropstva proizvoljnosti i volontarizma i uvodi u svijet slobode što izvire iz ispravnog stava u životu.

Za one koji imaju što ponuditi (a svatko ima bar nešto) nema gornje granice zadovoljstvu života. Davanje je stvaralačka funkcija koju je Bog ustupio i podijelio s ljudima. Samo u davanju i u primanju darova što se daju u Božje ime počiva pravo ljudsko zadovoljstvo koje ljude dovodi na prag savršenstva sličnog Božjem. Ljudska radost i ljudska sreća izvire iz razmjene koja je zasnovana na solidarnosti ljudi s Bogom i njihovoj međusobnoj solidarnosti u slobodnoj razmjeni života, koja se među kršćanima naziva ljubavlju.

Ukratko, ljudi treba da uvide i *povjeruju* da je novi svijet došao nadomak i da se animalno nasljeđe tjeskobne brige za vlastite potrebe iskorištavanjem vlastitih prednosti može odbaciti i zamijeniti stvaranjem Božjeg svijeta. Temelj tom svijetu treba da bude novi stav čovjeka, prema kojemu je briga oko potreba drugih ljudi jedini i pravi *ljudski* način zadovoljenja potreba svih ljudi, očuvanja slobode svih ljudi, njegovanja stvaralaštva svih ljudi i ispunjenja života svih ljudi. Ljudi treba da povjeruju da se slijedeći evolucijski pomak sastoji u kultiviranju ljudskih srca, a ne više mišica i uma, i da je moguća izgradnja Božjeg svijeta koji žele, ali u čije se stvaranje ne usude upustiti.

Isus je bio došao da pokrene novi ljudski svijet zasnovan na novom ljudskom stavu. Isus je svoj život upotrijebio da uvjeri ljude da je njegov svijet ostvariv. On krug svojih pristaša nije zamišljao kao oazu pravедnosti u bezakonju svijeta koji je zatekao i koji bi imao nastaviti svoju ubogu egzistenciju. On je jezgru za pokretanje akcije za Božji svijet zamišljao kao ishodište svijeta koji će rasti i postupno reducirati svijet koji propada na žarište izazova za nastavljanje rasta Božjeg svijeta.

Model novog svijeta što ga je prezentirao u svojim govorima, anegdotama i prepirkama Isus nije namjeravao ostaviti u ekskluzivizmu nezadovoljnika ondašnjim stanjem, nego je htio da se taj model realizira u vremenima koja su dolazila. Zato Isusove savjete ne treba uzimati kao savjete izabranom i ekskluzivnom krugu sljedbenika koji su se svojim stavom distancirali od ideja na kojima je bio zasnovan ondašnji svijet, nego kao principe za funkcioniranje njegova svijeta, makar to jednoga dana bio i jedini postojeći svijet. Isus je govorio o cjelovitom i potpunom svijetu koji ima doći.

Govoreći opticama i ljiljanima, Isus je ismijavao tjeskobnu brigu za zadovoljavanje osnovnih potreba. Isus je naglašavao kako se te potrebe

ionako Božjom brigom nekako zadovolje. On nije odobravao da se od zadovoljenja potreba pravi životna filozofija. Zadovoljenje potreba očito je stvar čitavog božansko-ljudskog kolektiva. Ljudi raspolazu sposobnostima, a Duh stalno potiče ljude da u promjenama pronadu nove mogućnosti zadovoljenja potreba.

Isus je naglašavao, pretpostavljajući da su ga slušaoci prema njegovu vlastitom tvrđenju smatrali Božjim sinom, da nije došao vršiti svoju volju. Mesija nije bio voluntarist. On kaže da je došao vršiti volju svoga i ljudskog Oca. I ta se volja ljudima i njemu samomu otkrivala i otkriva se po Duhu. U radu i djelovanju, a ne u odgonetanju magičnih formula i tablica, čovjek može otkriti Božju volju i naći pravi životni angažman i u tom angažmanu neograničenu ljudsku slobodu u kojoj je Bog Partner čovjeku s jednakim obvezama, jer se radi o zajedničkoj izgradnji Božjeg svijeta. U dramatičnom oprostaju od svojih učenika Isus potpuno izokreće zatečeni pojam slobode i izričito kaže da je ljudska sloboda u služenju drugim ljudima (Iv 12,24). On je time ponovio ono što je prije govorio učenicima (Mt 20,26—27). Isus je nesebičnim stvaralačkim doprinosom za zadovoljenje potreba bližnjih pomirio ljudsku slobodu s ljudskim stvaralačkim potencijalom i zadovoljenjem ljudskih potreba.

Isus je obznanio da će u budućem Božjem svijetu ljudsko zadovoljstvo dobiti potpuno novu dimenziju. Kada je govorio o nepotrebnoj zabrinutosti oko zadovoljenja potreba, Isus je spominjao slobodu ptica i ljepotu poljskih ljiljana. On kao usput spominje Salomona. Salomon je bio simbol neutaživih prohtjeva (koji su uključivali imperijalizam) maskiranih u veličinu lažnog služenja Božjim i izraelskim interesima. Isus sroza ispraznost prohtjeva ispod realnosti ljudskih potreba, a onda u kontrapunktu cijelog svog naučavanja otesito kaže da se jurnjavom za prohtjevima kao »nadogradnjom« ljudskih potreba život samo trati i upropaštava. Isus kaže da će oni, koji bi svoj život htjeli spasiti jurnjavom za prohtjevima, svoj život izgubiti i upropastiti, a da će oni koji krenu putem ulaganja svojih stvaralačkih sposobnosti za stvarne potrebe bližnjih, svoj život ispuniti. Isus je upotrijebio vrlo snažan i impresivan izraz »spasenje«, koji je kasnije oskrnavljen uskogrudnim magijskim poimanjem. »Tko pokušava svoj život spasiti, izgubit će ga. A tko ga bude izgubio, spasiće ga.«

Neutaživa utrka za prohtjevima, nakon ili i prije zadovoljenja stvarnih potreba, nerazboritost je i nesnalaženje ljudskog roda u svijetu koji je donio obilje što nadilazi zadovoljenje stvarnih potreba. Isusova intervencija u povijesti pomoć je Boga čovjeku da na tako kritičnom razvodu svoga razvitka na zemlji uspije konzervirati život usprkos izravnoj napasti da se uputi »širokim putem koji vodi u propast«. Utrka za prohtjevima odmetanje je od Božjeg plana za solidarnu izgradnju Božjeg svijeta za ljude i srljanje u prostore Zla, u koje se ulazi sebičnim i neobazrivo

grabežom za potrebe ispunjenja vlastitih interesa u situaciji u kojoj je povratak u život moguć samo brigom za druge. Danas, kada su svi usplahireni uništavanjem životnog okoliša i podignuti na noge u brizi za očuvanjem i zaštitom tog okoliša, ne bi trebalo mnogo truda da se shvati kako se Isus još u svoje vrijeme upinjao za *očuvanje i zaštitu ljudskog života*.

Dopadali se komu tradicionalni izrazi ili ne, Isus je ljudima objavio da se u Božjem svijetu *služenjem potrebama bližnjega može sačuvati ljudska sloboda, iskoristiti ljudski stvaralački potencijal te spasiti i obogatiti ljudski život*.

U vezi s oklijevanjem ljudi da se upute u novi, Božji svijet, Isus je govorio kako ne treba čekati na druge da i oni uđu i kako je bolje da se »prvo izvadi greda iz vlastitog oka, a onda da se počne vaditi trun iz oka bližnjega«. Usprkos želji za promjenom svijeta u kojem žive, ljudi su sapeći ograničenjima i obzirima prema okolini. Zajednice i njihovi redovni životni principi velika su zapreka za stvaranje Božjeg svijeta na zemlji. Teret ulaska u Božji svijet počiva na pojedincima, ali se napredovanje Božjeg svijeta može očekivati samo ako se na udaru nađu principi i praksa što je ljudima nameću njihove zajednice. To je važno posebno (i samo) u svjetlu upućenosti svih zajednica današnjeg svijeta jednih na druge.

Ono što je Isus govorio svojim suvremenicima kao pojedincima danas se mora primijeniti na društva, na suverene ljudske zajednice, koje su uzajamnim priznanjem suvereniteta zatočile ljude u ograničene prostore i nametnule im određeno ponašanje koje se na tim prostorima smatra ispravnim. Inzistiranjem na određenom društvenom ponašanju pojedinaca, društveni sustavi impliciraju praktične stavove ljudi koji onemogućavaju izgradnju novog, Božjeg svijeta.

Zato svaki čovjek koji je prihvatio Isusov životni stav treba da svoj život u skladu s tim stavom upotrijebi prema svojim bližnjima (prema ljudima na koje nailazi u životu), ali isto tako treba da svjedoči svojoj zajednici koji je valjan životni i društveni stav. Zajednice u svojim međusobnim odnosima i u odnosu prema svojim članovima treba da prihvate iste principe koje je Isus predlagao za prihvaćanje svojim suvremenicima.

U međunarodnim odnosima ne postoji u osnovi ništa više od ljudskih potreba, ljudske slobode, ljudskih stvaralačkih sposobnosti i ispunjenja ljudskog života. Ipak se, na temelju onoga što je rečeno o strukturiranju ljudskih zajednica, ljudi prisiljavaju utjecajem ili vlašću da ispunjenje svojih potreba, svoju slobodu ili ispunjenje života prenesu na cijelu zajednicu. Zato se, bez obzira na to kakav je položaj pojedinaca u tim zajednicama, govori o potrebama ili interesima zajednica, slobodi zajednica, misiji i doprinosima zajednica i ispunjenju njihovih ciljeva i misije. Ipak se životno zadovoljstvo konačno registrira u životu pojedinaca, a ne u završnim računima ili statistikama zajednica.

Dopustit ćemo, međutim, pretpostavku o postojanju bar jednog društva koje je izgradilo trajni sustav u kome su interesi društva sukladni s potrebama ljudi, u kojemu se sloboda djelovanja zajednice zrcali u slobodi njezinih članova i u kojemu je stvaralačka snaga zajednice usmjerena na ispunjenje života njezinih članova. Uz takvu pretpostavku možemo bez rezerve govoriti o potrebama, slobodi, doprinosu i zadovoljenju interesa zajednica u svijetu koji se izgrađuje.

U današnjem je svijetu komunikacija među zajednicama ograničena uglavnom na trgovinu, trgovinske saveze ili zajednice i na obrambene ili agresivne vojne pakte. Svaka država ima određeni skup parametara pridružen njezinoj ekonomskoj snazi ili slabosti, vojnom potencijalu, ljudskom potencijalu, prirodnim izvorima, tehnološkoj spremnosti i mogućnosti generiranja profita ili akumulacije kapitala. O tim parametrima ovisi sloboda zemlje u međunarodnoj zajednici, razina potrošnje dobara i usluga, doprinos te zajednice ukupnom svjetskom napretku i njena reputacija u očima državnika i ljudi svijeta.

Pokazatelji koji u današnjem svijetu pokazuju stanje i položaj jedne zemlje trpe česte, neočekivane i nepredvidive promjene. »Sudbine« naroda podložne su pozitivnim i negativnim promjenama. Napori naroda ili njihovih vlada usmjereni su na iskorištavanje prednosti što ih imaju s obzirom na druge zajednice u smislu raspologanja ljudskim sposobnostima, sirovinama i kapitalom ili u smislu broja svojih članova.

Povijest minule polovice stoljeća pokazala je kako su »sudbine« naroda podložne hirovitim promjenama i o tomu ne treba ovdje govoriti. Svi su narodi u tom razdoblju prošli kroz kritične ili čak katastrofalne situacije, za koje tvrde da nisu došle njihovom krivnjom ili zaslugom. Danas je situacija kritična u svim zemljama svijeta, iako ne u istom stupnju, ali na osnovi istog sindroma. Danas se sa sigurnošću može tvrditi da se situacija ni u jednoj zemlji ne može poboljšati samo djelovanjem vlade te zemlje (bila ona izabrana ili nametnuta) i bez sudjelovanja, pomoći ili razumijevanju drugih vlada i naroda.

U povoljnoj situaciji vlade do maksimuma iskorištavaju nacionalne kapacitete (sirovine, kapital, tehnologiju ili mase) kako bi poboljšale poziciju svoje zemlje. Međutim, u svijetu koji je koordiniran samo trgovinom, robom, uslugama ili kapitalom, slično situaciji unutar društava liberalnog kapitalizma, poboljšanje situacije jednog naroda vodi pogoršanju situacije nekih drugih naroda.

Japanski imperijalizam industrijske produktivnosti, koji je rezultat političkog revanšizma, počiva na jedinstvenoj spremnosti japanskih ljudi da, kao u vremenima najvećih nacionalnih iskušenja, daju sve od sebe i učine da drugi razvijeni narodi poput Engleza, koji su kao narod, nedvojbeno, više od Japanaca pridonijeli današnjem svijetu, izgledaju kao da su lijeni, neinventivni i nedisciplinirani. Treba li da odgovor Engleza, među

kojima milijuni mladih ljudi ne mogu naći namještenje, bude u tome da i oni počnu činiti sve što mogu i znaju kako bi situaciju okrenuli sebi u prilog? To su Englezi učinili dvaput u četiri i pol stoljeća. Treba li da to pokušaju učiniti još jedanput? Kad bi se to desilo, prema svim procjenama, za Japance bi situacija postajala lošija.

Treba li da cijena nafte raste sve dok ne počne masovni pomor od gladi u nerazvijenim zemljama bez nafte i drugih sirovina ili dok se razvijene zemlje ne počnu koristiti svojim monopolom u proizvodnji oružja, kao što se zemlje izvoznice nafte koriste svojim? Što je činiti zemljama koje nemaju ni naftu ni tehnologiju? Propovijedati svetost revolucije kojom bi trebalo da se poremeti ekonomski poredak što počiva na naftnom i tehnološkom monopolu?

Kako će dugo pučanstva Singaporea i Hong Konga izdržati pritisak što se nad njima stvara prihvaćanjem njihovih vlada da služe kao paravan operatorima međunarodnog kapitala koji niječe samoopredjeljenje i izvornost njihovom životu? Tko će se pobrinuti za to pučanstvo ako zbog promjene interesa kapitala Singapore i Hong Kong prestanu biti interesanti za sadašnje upravitelje tih teritorija?

Prije samo deset godina Evropa je smatrala da je visoka stopa rasta privrede stvar razumljiva sama po sebi. U isto su vrijeme Arapi bili potrebna, ali nepoželjna radna snaga u Evropi i slučajni stanovnici pustinja što plivaju na nafti. Danas su Arapi zbog svog inzistiranja na rješenju »palestinskog pitanja« jedina nada Evropi da se izbavi od željeznog zagrljaja detanta među supersilama!

Ovo, možda nepotrebno, spominjanje malog broja problema današnje međunarodne scene učinjeno je kako bi se upozorilo na to da se privremene prednosti pojedinih naroda vrlo brzo okrenu u nedostatke koji zateču narode u situaciji koja ih prisiljava da se počnu boriti za zadovoljenje osnovnih potreba ljudi nakon što su računali da zadovoljenju prohtjeva neće biti granica.

Narodi, kao ni ljudi, ne znaju konzervirati život kada iz faze zadovoljenja potreba počnu prelaziti u fazu izmišljanja prohtjeva i njihova zadovoljavanja. Kao u čovjekovu životu, tako i u razvitku naroda dolaze razvoda u kojima postoji izbor između jurnjave za prohtjevima i nečeg drugog, između raznih oblika imperijalizma (militarističkog, političkog, ideološkog, merkantilnog ili industrijskog) i stvarne brige oko razvitka i napretka drugih naroda, koji u nuždi mogu pružiti pomoć u suprotnom smjeru.

Prije nego što se u jednom narodu situacija počne poboljšavati prirodni sredstvima, među koja spadaju najteža prisila i dobrovoljna odricanja, promakne život jednoj generaciji ili razdoblje u kojem se ona idejno i životno formira. Beznade i moralno propadanje velikog dijela pučan-

stva ostavljaju dugotrajne i neizbrisive posljedice na nacionalnom organizmu. Prvi znakovi opadanja prosperiteta i optimizma umaknu pažnji utjecajnih ljudi i obično bivaju pripisani, ako ih se nekako zapazi, urođenom nezadovoljstvu mlade generacije. Očuvanje parcijalnih interesa zaprečava angažiranje cijele nacije na izmjeni društvenih odnosa, koja bi mogla postupno poboljšati situaciju. Jednako se tako vlade ponašaju u međunarodnim odnosima. Interesi jednih naroda ne dopuštaju da se boljša situacija drugih naroda.

Uza sva znanstvena, tehnička, politička i ekonometrijska sredstva djelovanja i utvrđivanja ekonomskog, društvenog i političkog stanja naroda i promjene u tom stanju, čini se da su *sudbine* naroda prepuštene slučaju, okolnostima ili nepredviđenostima u kojima ti narodi bivaju dugo prepušteni svojoj nemoći da se othrvaju teškoćama. Ipak, pažljivom oku ljudi koji žive u tim društvima ne mogu izmaći stavovi i ponašanje naroda kao cjeline ili bar njegovog vodećeg dijela, koji neprestano akceleriraju razvitak društava u smjeru koji neizbježno donese kritičnu situaciju. Ekscesi, koji postupno postaju način ponašanja društava, počivaju na stavovima i principima što su formulirani da bi pomagali ostvarenje nekih parcijalnih interesa za koje se misli da najbolje reprezentiraju interese svih ljudi kao cjeline. Obično se događa da je realizacija tih interesa nanosila štetu i bila uperena protiv interesa nekih drugih pojedinaca ili grupa.

Animalna utakmica među pojedincima u jednom društvu ne može se iskorijeniti sve dok među ljudskim zajednicama postoji utakmica u zadovoljenju interesa zasnovana na iskorištavanju relativnih prednosti među narodima. Zato je ublažavanje pa onda i *istrebljenje utakmice među zajednicama, društvima i sustavima uvjet za napredovanje i obogaćivanje Božjeg svijeta.*

Je li izlaz iz današnje svjetske situacije, koja je analogna liberalnom kapitalizmu u nacionalnim okvirima, uvođenje jedinstvenog svjetskog sustava vlasti po uzoru na današnje kolektivističke nacionalne sustave? U takvom bi svjetskom sustavu glad sasvim sigurno mogla biti iskorijenjena, jer bi jedna ruka mogla uzimati jednima kako bi dala drugima, ali se ne bi sa sigurnošću moglo reći da se pod takvom vlašću ne bi mogla ugasiti sloboda ili čak afirmirati genocid kao sredstvo održavanja uspostavljenog poretka.

Izlaz je možda uviđanje međuovisnosti interesa i uzajamnosti sudbine različitih nacionalnih ili multinacionalnih društava i uspostavljanje brige za razvitak i sudbinu drugih naroda ne kao komponente nego kao osnove cijele, vanjske i unutrašnje, nacionalne politike. Za takvu univerzalnu nacionalnu politiku trebalo bi hladno i slobodno, gorljivo i brižno utvrditi što narodi trebaju i u čemu pretjeruju kako bi se mogla istodobno reducirati obijest jednih i oskudica drugih, koji bi uskoro bez ičijeg htijenja mogli zamijeniti uloge. Svijet bi u tom slučaju trebao sustav ranog upozoravanja na anomalije, koji bi imao proročku i spasiteljsku funkciju.